

شناسنامه

- نام کتاب:** چهلچراغ نماز و خانواده؛
گردآوری و تدوین: سید جواد بهشتی
ناشر: مؤسسه فرهنگی - انتشاراتی ستاد اقامه نماز
مدیریت هنری: محمدحسین مؤیدی (خانه ایده)
شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه
نویت چاپ: اول، بهار ۱۴۰۰
چاپ و صحافی: بوستان کتاب
قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان
مراکز پخش:
۱. تهران، میدان فلسطین، مقابل سازمان تبلیغات اسلامی، انتشارات ستاد اقامه نماز
تلفن: ۸۸۹۰۰۰۵۹ و ۸۸۹۹۱۰۶۸
  ۲. دفاتر ستادهای اقامه نماز سراسر کشور
  ۳. خرید از طریق سایت namazstore.ir
  ۴. خرید فایل الکترونیکی از سایت های طاقچه و کتابچین

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۳۷-۲۳۲-۱

حقوق معنوی اثر متعلق به انتشارات ستاد اقامه نماز است.

فیفا

- سرشناسه:** بهشتی، سیدجواد، ۱۳۳۳ -
عنوان و نام پدیدآور: چهلچراغ نماز و خانواده/ گردآوری و تدوین سید جواد بهشتی.
مشخصات نشر: تهران: موسسه فرهنگی انتشاراتی ستاد اقامه نماز، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری: ۱۱۶ ص؛ ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
شابک: ۲۵۰۰۰۰ ریال: ۹۷۸-۹۶۴-۵۳۷-۲۳۲-۱
- وضعیت فهرست نویسی:** فیفا
یادداشت: کتابنامه به صورت زیرنویس.
- موضوع:** نماز
موضوع: Salat
- موضوع:** خانواده‌ها -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع: -- Religious aspects -- Islam Families
- رده بندی کنگره:** BP۱۸۶/۲
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۵۳
شماره کتابشناسی ملی: ۷۵۵۸۰۶۰
وضعیت رکورد: فیفا

۷	نماز و خانواده
۹	۱- نظام خانواده
۱۲	۲- انتخاب همسر
۱۷	۳- آغاز زندگی با نماز
۱۷	قصه
۲۰	۴- طلب فرزند
۲۲	۵- اذان و اقامه درگوش نوزاد
۲۵	۶- دعا برای نسل نمازگزار
۲۸	۷- برنامه آموزشی نماز
۳۱	۸- نماز جماعت درخانه
۳۳	۹- حق فرزند برپدر و مادر
۳۶	۱۰- پندهای لقمان به فرزندش
۳۸	۱۱- نماز، شکرانه فرزند صالح
۴۰	۱۲- پاداش والدین دلسوز
۴۲	۱۳- نقش ویژه مادر
۴۵	۱۴- از خود شروع کنیم
۴۸	۱۵- آموزش عملی نماز به فرزندان

- ۱۶- ویژگی‌های دختران ۵۰
- ۱۷- بیدار کردن اهل خانه برای نماز ۵۴
- ۱۸- نمازخانه در خانه ۵۸
- ۱۹- اذان گفتن در خانه ۶۰
- ۲۰- قبولی نماز اعضای خانواده ۶۳
- ۲۱- تخفیف در انجام نماز برای بچه‌ها ۶۵
- ۲۲- پدر و پسر در خدمت نماز ۶۸
- ۲۳- سفارش به نماز پیامبری در گهواره ۷۰
- ۲۴- تحمل مشکلات خانواده برای اقامه نماز ۷۲
- ۲۵- حضور آراسته و نظیف در مسجد ۷۵
- ۲۶- تمرین نماز قضا ۷۸
- ۲۷- میانه‌روی در عبادت ۸۰
- ۲۸- حضور بچه‌ها در مسجد ۸۳
- ۲۹- هشدار پیامبر به خانواده‌ها ۸۵
- یک قصه‌ی تکان دهنده ۸۵
- ۳۰- عبرت از بنی اسرائیل ۸۸
- ۳۱- احترام به شخصیت نوجوان ۹۰

- ۹۳ - ۳۲- به نماز پناه ببریم
- ۹۶ - ۳۳- پاسخ به سه سؤال درباره کودکان
- ۹۸ - ۳۴- ستایش پدری دلسوز
- ۱۰۰ - ۳۵- پایداری بر سفارش به نماز
- ۱۰۳ - ۳۶- همسر کاهل نماز
- ۱۰۶ - ۳۷- رسالت ما درباره نماز والدین
- ۱۰۹ - ۳۸- دعا برای نماز فرزندان
- ۱۱۱ - ۳۹- پنج اصل در آموزش نماز به کودکان
- ۱۱۳ - ۴۰- سفارش به نماز در آخرین ساعات

چهلچراغ
نماز و خانواده

نماز و خانواده

ستاد اقامه نماز در پی سی سال فعالیت به میدان آمده تا برای بنیادی‌ترین مکانی که جای تبلیغ و فرهنگ سازی نماز است، یعنی خانواده، برنامه‌ای را با عنوان «چهلچراغ نماز و خانواده» پیشنهاد و عنوان اجلاس بیست و نهم نماز را «پیوند نماز، خانه، مدرسه و مسجد» قرارداد است.

خانواده، کانونی است که اگر نماز در آن شکل بگیرد، هم به نسل‌های بعد و هم به جامعه منتقل خواهد شد.

موضوع خانواده چندین سال است که از مهم‌ترین موضوعات مجمع جهانی سازمان ملل متحد است.

فروپاشی خانواده‌ها در جهان خطری بزرگ اعلام شده است، در کشورهای اسلامی هم وضع خوبی نداریم. در منطقه ما عربستان، ترکیه، مصر و ایران آمار طلاق‌ها و اختلافات خانوادگی فوق‌العاده زیاد است.

ما در این بحث می‌خواهیم بگوییم که اگر زندگی بر اساس نماز بنیان‌گذاری شود، آمار طلاق، تجاوز، خیانت و قتل در خانواده‌ها پایین خواهد آمد. اضطراب، استرس، نگرانی و دلواپسی کم خواهد شد. ارتباطات و مناسبات اعضای خانواده با یکدیگر و دیگران گرم و صمیمی خواهد شد.

۱- نظام خانواده

در کتاب آسمانی ما قرآن کریم از مجموع آیات (۶۲۳۶ آیه)، بیش از ۶۰۰ آیه درباره خانواده است. این در حالی است که خداوند حکیم، برای بعضی از موضوعات ۳ آیه، برای بعضی موضوعات دیگر ۳۰ آیه یا ۳۰۰ آیه آورده است و این تنظیمات بر اساس حکمت و علم است. فراوانی آیات درباره

یک موضوع در قرآن پیام دارد؛ نشانه اهمیت و حساسیت موضوع است. قرآن کریم برای وظایف اعضای خانواده، حقوق اعضای خانواده، مسایل مالی، مسایل عاطفی، مسایل اجتماعی، انواع و اقسام تربیت‌هایی که ما امروز در سند آموزش و پرورش می‌بینیم. تربیت عبادی، تربیت اجتماعی، تربیت اخلاقی، تربیت سیاسی، تربیت علمی و فناوری و... آیاتی را اختصاص داده است. بیاییم و به قرآن برگردیم.

موضوع خانواده در اسلام موضوع فوق‌العاده مهمی است. پیامبر عزیز ما ﷺ فرمود: بنایی در اسلام نزد خدا محبوب‌تر از ازدواج و تشکیل خانواده نیست. «**مَا بُنِيَ بِنَاءَ فِي الْإِسْلَامِ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنَ التَّزْوِيجِ**»^۱

این بنا که بر اساس ایمان پی‌ریزی می‌شود و ستون‌هایی روی آن پی‌ها گذاشته می‌شود تا آن بنا برافراشته شود، ستون‌هایی مثل محبت، احترام، اعتماد و گذشتی که بین اعضای خانواده باید باشد.

این بنای مهم اگر ریشه و ستون‌هایش ضعیف باشد، زود متزلزل شده و فرو می‌پاشد، ولی اگر زیربنا و ریشه‌های قوی و محکم داشته باشد، می‌تواند تا بلندای بهشت ادامه پیدا کند.

قرآن می‌فرماید: «**الْأَخْلَاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ**»^۲ روز قیامت همه‌ی رابطه‌ها گسسته می‌شود مگر رابطه‌ای که بر اساس پاکی و تقوا و معنویت و ایمان باشد.

ما می‌خواهیم خانواده‌ای که از روز اول در اندیشه نماز باشند، شکل بگیرد، چرا که در سایه نماز، تقوا پیدا می‌شود و با تقوا، رستگاری و سعادت ابدی

۱. مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۱۵۳.

۲. زخرف، ۴۳.

حتمی است. «وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ»^۱

نکته دیگر اینکه در قرآن کریم، نماز با ۵۰ موضوع دیگر در کنار هم آمده است، یعنی آن طبیب حکیم، پروردگار عالم، نماز را تنها در قرآن نیاورده است؛ نماز با اخلاق، نماز با مشورت، نماز با ایثار، نماز با فداکاری، نماز با قرض الحسنه، نماز با زکات، نماز با انفاق و... همراه است و این بیانگر آن است که در اسلام، نماز، در متن زندگی است و با همه مسائل زندگی گره خورده است.

در جلسات آینده خواهیم دید که قبولی نماز اعضای خانواده به رضایت مندی آن‌ها از همدیگر مربوط می‌شود؛ یعنی رضایت والدین از فرزندان در قبولی نماز فرزندان تأثیر دارد. رضایت زن و شوهر از هم در قبولی نماز آن‌ها اثر دارد.

آری نظام خانواده، فوق‌العاده مهم است. در میان جهانیان اعلام شده که مهم است، قرآن کریم با تعدد آیاتش فریاد می‌زند که این نظام مهم است. پس ما باید با فکر و اندیشه و تلاش، کاری کنیم که طراحی و تشکیل خانواده آن‌گونه که خدا می‌خواهد شکل بگیرد و تحکیم خانواده بر اساس آیات قرآن دوام پیدا کند.

از خداوند می‌خواهیم که بتوانیم این سلسله برنامه‌ها را با عنوان نماز و خانواده با دقت پیگیری کنیم و برویم در تار و پود جامعه ببینیم که کسری‌ها و کمبودهای ما کجاست، تا نمازی که قرآن و اسلام و پیامبر عظیم الشان اسلام و اهل بیت پاکش آرزو داشته‌اند، تحقق پیدا کند.

۲- انتخاب همسر

خداوند انسان را انتخاب‌گر آفریده است. انتخاب همسریکی از نقاط عطف زندگی انسان هاست. خداوند نیازی را در وجود دخترها و پسرها قرار داده که وقتی به سنی می‌رسند، تصمیم می‌گیرند همسری از جنس خودشان انتخاب کنند. «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ»؛^۱ و از نشانه‌های او اینکه از [نوع] خودتان همسرانی برای شما آفرید تا بدانها آرام بگیرید و میانتان دوستی و رحمت نهاد. آری در این [نعمت] برای مردمی که می‌اندیشند قطعا نشانه‌هایی است.

در سوره‌ی حمد روزی ده بار واجب است که این دعا را بخوانیم: «**اهِدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ**»، خدایا در انتخاب‌ها، انتخاب درست را به ما راهنمایی کن.

تنها دعای واجبی که هر مسلمان روزی ده بار از خدای خودش می‌خواهد این است که خدایا راه درست را، تصمیم درست را، انتخاب درست را به من بیاموز. بنابراین معلوم می‌شود که تصمیم‌گیری برای انتخاب‌ها موضوع مهمی است.

امام صادق ع از یکی از اصحابش به نام ابوبصیر پرسیدند: شما شیعیان وقتی می‌خواهید ازدواج کنید چه می‌کنید؟ ابوبصیر پاسخ داد: نمی‌دانم! شما به ما یاد بدهید! امام فرمودند: وقتی می‌خواهید ازدواج کنید، قبل از خواستگاری وضو بگیرید و دو رکعت نماز بخوانید و دست به دعا بردارید

و این دعا را بخوانید:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَتَزَوَّجَ فَقَدِّرْ لِي مِنَ النِّسَاءِ أَعْفَهْنَ فَرْجاً وَأَحْفَظْهُنَّ لِي فِي نَفْسِهَا وَفِي مَالِي وَأَوْسَعَهُنَّ رِزْقاً وَأَعْظَمَهُنَّ بَرَكََةً وَقَدِّرْ لِي وَلِذَا طَيْباً تَجْعَلُهُ خَلْفاً صَالِحاً فِي حَيَاتِي وَبَعْدَ مَمَاتِي»،^۱ خدایا من می‌خواهم ازدواج کنم، برای من از بین زنان، پاکدامن‌ترین آنها را مقدر کن؛ زنی که درباره خود و اموال شوهرش حفیظ‌ترین باشد و رزقش زیادترین و برکتش بزرگ‌ترین باشد و فرزندی برایم مقدر کن که بازماندگانی صالح برای من در زندگی و پس از وفاتم باشند.

توجه دارید که انتخاب همسر با نماز شروع می‌شود، با استمداد از خدا شروع می‌شود. چنین ازدواجی در آینده فرزندان نمازخوان به بار می‌آورد.

آیا الآن کسی که می‌خواهد ازدواج کند، از قبل فکری دارد، شاخص‌هایی برای زن و شاخص‌هایی برای مرد در نظر گرفته می‌شود. متأسفانه گاهی به هرچیزی فکر می‌کنند به جز مسائل معنوی.

قرآن فرمان می‌دهد که با زنی ازدواج کنید که مؤمن باشد، با مردی ازدواج کنید که مؤمن باشد. حتی اگر زن مشرک است، ولی شما را به تعجب و شگفتی واداشته است، شکل او یا دارایی او و یا موقعیت اجتماعی او، از آن صرف نظر کنید. «وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّىٰ يُؤْمِنَ وَ لَأُمَّةٌ مُّؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكَةٍ وَ لَوْ أَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُؤْمِنُوا وَ لَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ وَ لَوْ أَعْجَبَكُمْ أُولَئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَ اللَّهُ يَدْعُو إِلَى

الْحَنَّةَ وَالْمَغْفِرَةَ بِإِذْنِهِ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ^۱ و با زنان مشرک و بت پرست، تا ایمان نیاورده اند، ازدواج نکنید! کنیز با ایمان، از زن آزاد بت پرست، بهتر است، هر چند (زیبایی، یا ثروت، یا موقعیت او) شما را به شگفتی آورد. و زنان خود را به ازدواج مردان بت پرست، تا ایمان نیاورده اند، در نیاورید! (اگر چه ناچار شوید آنها را به همسری غلامان با ایمان درآورید، زیرا) یک غلام با ایمان، از یک مرد آزاد بت پرست، بهتر است، هر چند (مال و موقعیت و زیبایی او)، شما را به شگفتی آورد. آنها دعوت به سوی آتش می کنند و خدا دعوت به بهشت و آمرزش به فرمان خود می فرماید و آیات خویش را برای مردم روشن می سازد، شاید متذکر شوند.

ازدواج با همسران غیر مؤمن، می تواند تأثیر منفی بر تربیت فرزندان و نسل آینده انسان بگذارد، چنانکه ممکن است آنها عامل جاسوسی برای بیگانه باشند. گرچه آیه درباره ی ازدواج با غیر مسلمانان است، ولی هر نوع معاشرتی که ایمان انسان را در معرض خطر قرار دهد ممنوع است. با نگاهی به آیه پیام هایی استفاده می شود:

- ۱- مسلمانان، حق پیوند خانوادگی با کفار را ندارند. «**وَلَا تَنْكِحُوا**»
- ۲- در انتخاب همسر، ایمان اصالت دارد و ازدواج با کفار ممنوع است. «**وَلَا تَنْكِحُوا**»
- ۳- در ازدواج، فریب جمال، ثروت و موقعیت دیگران را نخورید. «**وَلَوْ** **أَعْجَبَتْكُمْ ... وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ**»

۴- مقام و مال و جمال، جای ایمان را پر نمی‌کند. «وَلَوْ أَعَجَبَكُمُ»
۵- به ضعیفان و محرومان با ایمان بهاداده و با آنان ازدواج کنید. «لَأَمَّةٌ
مُّؤْمِنَةٌ ... لَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ»

۶- غرائز باید در مسیر مکتب کنترل شود. «حَتَّى يُؤْمِنَ ... حَتَّى يُؤْمِنُوا»
۷- ایمان مایه‌ی ارزش است، گرچه در بنده و کنیز باشد و شرک رمز سقوط
است، گرچه در حر و آزاد باشد. «لَأَمَّةٌ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ»

۸- پدر، حق ولایت بر ازدواج دخترش دارد. در مسئله داماد گرفتن، به پدر
خطاب می‌کند که دختر خود را به مشرکان ندهید. «لَا تَنْكِحُوا»

۹- اول ایمان، بعد ازدواج. فکر نکنید شاید بعد از ازدواج ایمان بیآورند.
«حَتَّى يُؤْمِنَ ... حَتَّى يُؤْمِنُوا»

۱۰- از نفوذ عوامل مشرک در تاروپود زندگی مسلمانان، جلوگیری کنید و
توجه به خطرات مختلف این نوع ازدواج‌ها داشته باشید. «أُولَئِكَ يَدْعُونَ

إِلَى النَّارِ

۱۱- همسر مشرک، زمینه ساز جهنم است. «يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ»
آری، ایمان بزرگ‌ترین شاخص ازدواج است. در انتخاب همسر به ایمان
او دقت کنید. بارها این قصه در احادیث ما نقل شده که خدمت پیامبر
و ائمه: رسیدند و گفتند: ما می‌خواهیم ازدواج کنیم، به چه ویژگی آن
دختر یا پسر دقت کنیم؟ فرمودند: «علیک بذات الدین»^۱ به سراغ یک فرد
دین‌دار بروید.

بعد از دین و ایمان، اخلاق. پس از اخلاق، ریشه‌دار بودن خانواده و

مسایل دیگر مانند دارایی، تحصیلات، زیبایی، سن، وزن، رنگ، قد، در رده‌های بعدی است.

خوب بروید سراغ دین‌داران، نماز کجای دین است؟

نماز ستون دین است. «الصَّلَاةُ عَمُودُ الدِّينِ»، نماز به منزله سر دین است.

«مَوْضِعُ الصَّلَاةِ مِنَ الدِّينِ كَمَوْضِعِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ»

خانمی چند روز پیش به محل کار من آمد و خیلی گریه می‌کرد از اینکه شوهرش نماز نمی‌خواند ناراحت بود. از او پرسیدم: آیا قبل از عقد با هم صحبت کرده‌اید؟ گفت: بله! پنج شش جلسه طولانی با هم صحبت کردیم.

گفتم: آیا راجع به نماز هم با هم حرف زدید؟ گفت: متأسفانه نه!

خوب راجع به همه چیز با هم حرف می‌زنید، گاهی دو سه ماه آن دوران طول می‌کشد، ولی راجع به دین‌داری، حجاب، نماز و اعتقادات گفتگو نمی‌کنید و بعد سیلی می‌خورید. حتی حضرت امام خمینی رضی الله عنه، در رساله توضیح المسایل آورده است که حتی اگر آن پسر در نماز جماعت شرکت نمی‌کند، مواظبت کنید و زود به او دختر ندهید. نه تنها نماز فرادی، بلکه نماز جماعت.

می‌بینید که نماز تا این حد مهم است، که یک ملاک فوق‌العاده مهم در انتخاب همسر است.

در انتخاب همسر هم در گفتگوهای قبل از عقد، موضوع نماز را مطرح کنید. هم تعهد همسر نسبت به نماز را پیگیری کنید.

در بین نمازهای مستحبی، نمازی داریم به نام نماز خواستگاری. پیغمبر

فرمود: «إِذَا عَمِلْتَ عَمَلًا فَعَمَلٌ بِعِلْمٍ وَعَقْلٍ وَإِيَّاكَ وَأَنْ تَعْمَلَ عَمَلًا بِغَيْرِ تَدَبُّرٍ»

وَعَلَيْهِ^۱ وقتی خواستی کاری را انجام بدهی، با آگاهی و اندیشه آن کار را انجام بده و بپرهیز از کاری که بدون تدبر و آگاهی باشد.

۳- آغاز زندگی با نماز

از چیزهایی که باید از قرآن الهام بگیریم، دعا کردن هست. خواسته‌های ما نشانه آرزوها؛ آرمان‌ها و درجه فهم ماست. در قرآن کریم حدود ۱۶۰ دعا آمده و راه و رسم نیایش و دعا و اینکه از خدا چه بخواهیم را به ما آموخته است.

در حدیث داریم که دعا نشانه‌ی عقل و اندیشه‌ی انسان‌هاست. از دعا‌های انسان می‌توان به شخصیت او پی برد.

یکی از دعا‌هایی که خداوند به پیامبر اکرم ﷺ تعلیم داده، این دعاست: «وَقُلْ رَبِّ ادْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ» بگو: خدایا آغاز کارهایم را با صدق و راستی و درستی قرار بده. «وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ» و پایان کارهایم را با صداقت و به دور از فریب و نیرنگ قرار بده. «وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا»^۲ و از طرف خودت یک قدرت و قوت و منطق محکمی به من در زندگی مرحمت کن. از این آیه و دعا می‌فهمیم که آغاز و پایان کارها خیلی مهم است. انتخاب همسر آغاز یک فصل مهم از زندگی است.

قصه

کمتر از دو ماه از ازدواج فاطمه زهرا و امیرالمؤمنین عليه السلام گذشته بود، که بانوی بزرگوارم سلمه نزد پیغمبر آمد و گفت: ای رسول خدا، دختر برای

۱. بحارالانوار، ج ۷۴، ص ۱۱۰.

۲. اسراء، ۸۰.

پسراست، اجازه بدهید که فاطمه به خانه شوهرش برود (و زندگی مشترک خود را آغاز کنند). پیغمبر موافقت کردند و فرمودند به همین زودی. پس از مدتی قرار شد با مشارکت خانواده عروس و داماد، ولیمه و طعامی تهیه شود و مهمانانی دعوت شوند. پیامبر اکرم ﷺ به داماد فرمود: علی جان! دوستانت را و هر کسی را که می خواهی برای عروسی دعوت کن. داماد به مسجد آمد، اول خواست که بعضی از نمازگزاران را دعوت کند، دلشان نیامد و همه حاضران را به عروسی دعوت کردند و پذیرایی مهمانان با آبرومندی انجام شد.

برای بردن عروس شتری را آوردند و عروس خانم با کمال حجاب و پوشش سوار بر آن شده و به سمت خانه داماد حرکت کردند و اطرافیان به رسم آن روزگار، شادی کنان آنان را همراهی می کردند. جبرئیل و میکائیل تکبیرگویان از آسمان فرود آمدند و به پیغمبر عرض کردند یا رسول الله! به همراهان عروس بفرمایید که تکبیرگویان عروس را همراهی کنند.

از آن زمان به بعد در عروسی های مسلمانان تکبیر گفتن رسم شد. عروس و داماد در اتاقی تنها شدند. امیرالمؤمنین علیه السلام دید که همسرش گریه می کند، پرسید ای نور چشمان پیغمبر! چرا گریه می کنی؟ فاطمه زهرا علیه السلام گفت: امشب از یک خانه ای به خانه ای دیگر منتقل شدم، در این اندیشه هستم که روزی هم از این دنیا به یک دنیای دیگر خواهم رفت. دوست دارم همین طور که امشب شادترین شب عمر من است، وقتی از این دنیا هم می روم آن شب هم شادترین زمان برای من باشد. همسرم

به خدا قسمت می‌دهم، بیا که اساس زندگی‌مان را با نماز بنیان‌گذاری کنیم و اکنون نمازی بخوانیم.^۱

بنابراین جریان شکل‌گیری خانواده در اسلام با نماز و مسجد و تکبیر گره خورده است.

آری، عقد فاطمه زهرا علیها السلام در مسجد بوده است. چه می‌شد که مساجد ما اتاقی و فضایی تزیین شده می‌داشتند که زوج‌های جوان در آنجا امام جماعت برایشان صیغه‌ی عقد و محرمیت را بخواند و خاطره‌ی شیرینی از مسجد در اذهانشان بماند.

شب عروسی و زندگی مشترک، با نماز آغاز شده است.

عزیزان من! الآن در جامعه ما عروسی‌ها چه شکلی است؟ شب عروسی نماز عروس خانم چه می‌شود، او که از ساعت ده صبح به آرایشگاه رفته است؟! و تا دیر وقت مشغول مراسم است، نماز داماد چه می‌شود؟ نماز بقیه چه می‌شود؟ من و شما هستیم که باید یک سبک زندگی آسمانی را بنیان‌گذاری کنیم، چون ازدواج قداستی آسمانی دارد. لذا در حدیث داریم وقت ازدواج دعا مستجاب می‌شود.

در تالارهای عروسی جایی را آماده و تزیین کنیم که در شأن نماز باشد، فرش خوب باشد، بوی خوب بیاید، جملات خوبی در آنجا نقش بسته باشد. صدای اذان در وقت اذان بلند شود. همدیگر را به نماز یادآوری کنیم که نماز فراموشمان نشود. این برای نماز واجب است.

عروس و داماد هم وقتی که تنها شدند، براساس این سنت فاطمه زهرا علیها السلام

دو رکعت نماز بخوانند و از خداوند برای آینده و سرنوشت خودشان، برای خوشبختی خودشان کمک بخواهند. چنانکه امام صادق ع فرمودند: عروس و داماد در شب عروسی خوب است که دو رکعت نماز بخوانند.^۱ در پاسخ خیلی‌ها که سؤال می‌کنند دعوت فرزندان به نماز باید از چه زمانی آغاز شود، می‌گوییم: دعوت فرزندان به نماز باید از زمان خواستگاری آغاز شود و در تمام مراحل زندگی تکرار شود، نه از سه سالگی و پنج‌سالگی و هفت‌سالگی! از آغاز شکل‌گیری خانواده باید ما به موضوع نماز فکر کنیم.

۴- طلب فرزند

یکی از حکمت‌ها و فلسفه‌های ازدواج، فرزندآوری و است. خدای حکیم برای بقای نسل انسان ازدواج را قرار داده است که در سایه این ازدواج فرزندان به دنیا بیایند، فرزندان تربیت شوند و جامعه بشری شکل بگیرد. لذا پس از گذشت زمانی عروس خانم و آقا داماد برای بچه‌دار شدن به تفاهم و توافق می‌رسند. البته گاهی جنینی شکل می‌گیرد و گاهی شکل نمی‌گیرد.

فرزندخواهی در نهاد هر انسانی هست، چون ادامه وجود خود را در نسل و فرزند خود می‌یابد. قرآن کریم در قصه حضرت زکریا به ما می‌آموزد که برای داشتن فرزند و فرزندآوری نیز از نماز کمک بگیریم.

در سوره آل عمران آیه ۳۸ می‌خوانیم: وقتی حضرت زکریا دید که برای حضرت مریم در حال عبادت سفره غذا یا میوه‌ای بهشتی آماده شده، اینجا بود که دلش شکست و دست به دعا برداشت و گفت: «رَبِّ هَبْ لِي

مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ» پروردگارا یک نسل پاکیزه نصیب من کن. همانا تو شنوای دعا هستی.

خداوند در آیه بعد می‌فرماید: «فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ» زکریا در حال نماز بود که فرشتگان او را صدا زدند.

و گفتند: «أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَىٰ مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ» خداوند تو را به فرزندی مژده داده و نامش را یحیی گذارده است. او تصدیق کننده پیامبر خدا حضرت عیسی و سرور و سالار و پاکیزه و از صالحان خواهد بود.

از این آیه معلوم می‌شود که انسان در حال نماز خیلی پیش خدا آبرو دارد. وقتی به نماز می‌ایستد فرشتگان به او توجه می‌کنند، فرشته‌ها او را صدا زدند و دعایش مستجاب می‌شود. پس نمازهایمان را قدر بدانیم.

در ادامه قصه می‌خوانیم که حضرت زکریا گفت: «قَالَ رَبِّ اِنِّي يَكُونُ لِي غَلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَاَمْرَاتِي عَاقِرٌ» چگونه ممکن است که من فرزندان بشوم، در حالی که سنی از من گذشته و پیر شده‌ام و همسر من نازا بوده است؟!!

ندا آمد که خدا خواسته است: «قَالَ كَذَلِكَ اللَّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ» هر چه خدا بخواهد انجام می‌دهد. خدا اراده کند از یک زن نازا هم فرزند به وجود می‌آید!

حضرت زکریا گفت: «قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي آيَةً» پس خدایا یک نشانه‌ای به من بنما. «قَالَ آيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَةَ اَيَّامٍ اِلَّا رَمَزًا» پیغام آمد که نشانه این است که تا سه روز زبانت قفل می‌شود و فقط با اشاره می‌توانی با دیگران حرف بزنی، مگر وقت نماز. وقت نماز زبانت باز می‌شود تا نماز بخوانی.

نماز که تمام شد، زبانت قفل می‌شود. تا سه روز چنین وضعیتی خواهی داشت. «وَأَذْكُرُ لَكَ كَثِيرًا وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ»^۱ خدایت را زیاد یاد کن و صبح‌گاهان و شام‌گاهان تسبیح‌گوی او باش.

در این قصه‌ای که ما فقط به ترجمه‌ی آیاتش پرداختیم، می‌بینیم که چقدر نماز در استجابت دعای ما، در رسیدن به خواسته‌هایمان تأثیر دارد، چقدر نماز در فرزندخواهی، آن هم فرزندِ پاکیزه، فرزندِی که چشم و زبان و قلب و دامنش پاک باشد. این را در فکر و اندیشه و دعا از خدا می‌خواهیم.

کی بخواهیم؟ وقت نماز!

کی خدا به ما توجه ویژه می‌کند؟ وقت نماز!

۵- اذان و اقامه درگوش نوزاد

نوزاد که به دنیا می‌آید، بهترین تعبیر این است که بگوییم که مانند شمش طلا و طلای خام است، یک زرگری لازم است که این شمش را به یک گردنبندی زیبا و گران قیمت تبدیل کند.

نوزاد که به دنیا می‌آید مانند یک زمین بکر است. یک باغبانی لازم دارد که او را به گلستان و باغستانی پراز گل و میوه تبدیل کند. والدین همان باغبان‌ها هستند.

تربیت بچه‌ها از چه زمانی شروع می‌شود؟ از زمان تولد!

از کجا این را می‌فهمیم؟ از سنت پیغمبر اکرم ﷺ.

پیامبر اکرم ﷺ فرمود: نوزاد در همان روزهای اولی که به دنیا آمده

است، در گوش راست او اذان و در گوش چپش اقامه بگویید. آن حضرت این سنت را از نوه‌های خودش شروع کرد. امام حسن، امام حسین، زینب کبری، ام کلثوم: که به دنیا می‌آمدند، امیرالمؤمنین علیه السلام و فاطمه زهرا علیها السلام پیغمبر را خبر می‌کردند، پیغمبر تشریف می‌آوردند، قنداقه فرزند را روی دستان مبارک حضرت می‌گذاشتند و ایشان در گوش راست آنها اذان و در گوش چپ اقامه می‌خواندند.^۱

اگر از ما بپرسند: این کار چه تاثیری دارد؟ می‌گوییم: بچه چیزی نمی‌فهمد، درکی ندارد. اما از سنت پیغمبر فهمیده می‌شود، بچه در آن لحظه درک دارد، پیام را دریافت می‌کند. ما فکر می‌کنیم چون نمی‌تواند حرف بزند، پس گیرندگی او هم صفر است. من این را از دکتر عبدالعظیم کریمی که سالی یک بار به اروپا رفت و آمد می‌کردند شنیدم که می‌گفتند: یک دانشمند آلمانی چند سال پیش یک پژوهشی را انجام داد که ماندگارترین مطالب در ذهن انسان تا پایان عمر، مطالبی است که از تولد تا دو سالگی می‌شنود. فکر نکنیم که این بچه شیرخوار است و هنوز وقت تربیتش نرسیده است. گفته شده که اولین حسی که در نوزاد پس از تولد فعال می‌شود، حس شنوایی و آخرین حسی که پس از مرگ از کار می‌افتد، حس شنوایی است.

اذان چیست؟ در اذان و اقامه، با صدای بلند اموری را بیان می‌کنیم:

بزرگی خدا: «الله اکبر»

گواهی به یکتایی خدا: «اشهد أن لا اله الا الله»

گواهی به نبوت پیامبر اسلام ﷺ: «اشهد أنّ محمداً رسول الله»

گواهی به ولایت امیرالمؤمنین علیؑ: «اشهد أنّ امیرالمؤمنین علیاً ولی الله»

بعد شش بار به بچه‌ای که تازه به دنیا آمده است می‌گوییم: به نماز
بشتاب. «حی علی الصلاة»

ممکن است کسی بگوید که این گزاف و بیهوده است، بچه که چیزی
نمی‌فهمد. ولی سنت پیغمبر حکیمانه است.

تلویزیون مستندی از خانم دکتر طاهره لثاف نشان می‌داد که مایه
مباهات جامعه پزشکی است. این بانوی پزشک و ماما وقتی بچه را
به دنیا می‌آورد در همان زایشگاه در گوش او اذان و اقامه می‌خواند. و
می‌گفت: بیش از هزار بچه را اذان و اقامه در گوشش گفته‌ام.

این سنت را ترویج کنیم، در خانواده‌ها این سنت را ترویج کنند. چقدر
خوب است که در مساجد اتاق زیبایی باشد که نمازگزاران مسجد وقتی
بچه‌دار می‌شوند، نوزاد را بیاورند که امام جماعت مسجد یا یک فرد
خوش نفسی در گوششان اذان و اقامه بگوید.

در سیره‌ی ائمه: آمده است که وقتی خدا بچه‌ای به ایشان می‌داد، در
گوش راستش اذان و در گوش چپش اقامه می‌خواندند.

اگر کسی از ما بپرسد که از چه زمانی باید بچه‌هایمان را با نماز آشنا کنیم،
ما جواب می‌دهیم، از زمان خواستگاری، از زمان عقد، از شب عروسی، از
دوران بارداری، از وقتی که بچه به دنیا می‌آید. این‌ها گام‌های ابتدایی
شکل‌گیری شخصیت بچه‌هاست. آشنایی بچه‌ها با نماز از ده‌سالگی،
هفت‌سالگی، پنج‌سالگی و... نیست، بلکه خیلی زودتر باید شکل بگیرد.

قرآن کریم یک خطری را به ما گوشزد می‌کند که ای مسلمانان! مراقب باشید، شیطان در کمین است تا در اموال و اولاد شما شریک شود. «و شَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ وَعِدَّهُمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلَّا غُرُورًا»^۱ در ثروت و فرزندان انسان شرکت جوید! و آنان را با وعده‌های سرگرم کند! و شیطان به آنها وعده‌ای جز فریب و دروغ نمی‌دهد.

پیامبر اکرم ﷺ فرمود: اینکه اذان در گوش راست و اقامه در گوش چپ نوزاد می‌خوانند، فایده‌اش این است که این بچه را از شر شیطان مصون و ایمن می‌دارد.

بنابراین معلوم می‌شود که شیطان بیکار نیست؛ شیطان از چه زمانی کارش را شروع می‌کند؟ از لحظه‌ی تولد انسان! ما چه کاری باید بکنیم؟ باید با دعاها، با ذکرها، با نماز و با همین اذان و اقامه‌ای که پیغمبر ضمانت کرده است، فرزندان را از همان آغاز تولد بیمه کنیم.

وقتی این دو سرود آسمانی را در گوش فرزندانمان می‌خوانیم، شیطان اجازه ورود پیدا نمی‌کند. بیاییم و سلامتی بچه‌هایمان را از همان روزهای اول با گفتن اذان و اقامه در گوششان تأمین و تضمین کنیم.

۶- دعا برای نسل نمازگزار

فرزندان ما ادامه ما هستند. امیرمؤمنان علی علیه السلام در نامه ۳۱ نهج البلاغه، به فرزندش امام حسن مجتبی علیه السلام فرمود: عزیزم، فرزندم، تو بخشی از من که نه! تو تمام من هستی. «وَجَدْتُكَ بَعْضِي بَلْ وَجَدْتُكَ كَلِّي» بچه‌های ما تمام وجود ما هستند. آن‌ها اگر عزیز و سالم و موفق و خوشبخت باشند،

گویا ما عزیز هستیم .

کارشناسان امر تربیت برای بیان اهمیت و توضیح تربیت و مربی، از دو مثال و تشبیه استفاده می‌کنند:

مثال اول: زرگر. می‌گویند: کار زرگر این است که با دانش و تجربه و مهارتی که دارد شمش طلا را به گردن‌بند و زینتی گران قیمت تبدیل می‌کند. به این کار می‌گویند تربیت. آری بچه‌های ما شبیه همان شمش طلا هستند. این ما هستیم که باید با دانش و تجربه و مهارت، آنها را ارزشمند کنیم. مثال دیگر باغبان. به باغبانی که روی زمین بکر کار می‌کند تا به باغی پر از گل و میوه با درختانی تناور و گل‌های رنگارنگ تبدیل شود، می‌گویند مربی. او با تجربه و دانش این کار را انجام می‌دهد. از مفهوم این دو مثال می‌فهمیم که تربیت بچه‌های ما نیاز به مطالعه و مشورت تجربه و دانش مراقبت و دقت دارد.

پدر و مادرها باید برای آینده فرزندان خود اهدافی را تعریف کنند و اندیشه کنند که در پرورش چه نسلی هستند؟ قرآن کریم در داستان حضرت ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَام آرزوی این پیامبر بزرگ را اینگونه شرح می‌دهد:

آن حضرت قبل از آن که آرزوی خود را بیان کند، از خداوند به خاطر نعمت داشتن فرزند تشکر می‌کند: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَ إِسْحَاقَ»^۱، پروردگارا تشکر می‌کنم که در سن پیری به من دو فرزند به نام اسماعیل و اسحاق دادی.

اولین پیام آیه این است که قبل از هر چیز باید از داشتن فرزندانمان از

خدا تشکر کنیم. خدایا الحمدلله! خیلی‌ها بچه ندارند، به ما بچه دادی. سپس دعای خود را با خدا در میان می‌گذارد: «رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي»؛ پروردگارا خود مرا از برپادارندگان نماز قرار بده و ذریّه و فرزندانم را! «رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ»؛ پروردگارا این دعای ما را مستجاب کن.

نکات مهمی در این آیه وجود دارد: حضرت ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَام خودش اولین موحد عالم است، مهاجرت کرده است، تا نماز برپا شود، اما همچنان از خدا می‌خواهد که خدایا من برپاکننده نماز باشم. همه‌ی خواهران و برادرانی که در سرتاسر عالم برای اقامه نماز زحمت می‌کشند، کار ابراهیمی می‌کنند. فعالیت در ستاد اقامه نماز و در مسجد و یا در هرجایی برای ارتباط خلق با خالق، یک فعالیت مبارکی است.

«وَمِنْ ذُرِّيَّتِي»، خدایا غیر از اینکه خودم اهل نماز باشم، ذریه‌ی مرا اهل نماز قرار بده. نکته‌ی مهمی در این کلمه هست. حضرت ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَام نمی‌گوید: بچه‌های مرا! ذریّه نشان‌دهنده بلندنظری است. یعنی بچه‌هایم و بچه‌های بچه‌هایم، و بچه‌های بچه‌های بچه‌هایم، ... یعنی چشم‌انداز چندهزار ساله برای خودش ترسیم می‌کند. خدایا هر نسلی که از من روی زمین پاخواهد گذاشت، اهل نماز باشد.

از افراد می‌پرسیم که شما چند بچه دارید؟ سه تا! چه کار می‌کنند؟ والا یکی انگلستان است، یکی دانشگاه اهواز است، یکی در عسلویه است. خوب بچه‌های شما نماز می‌خوانند؟ نماز را والا حاج آقا دعا بفرمایید ان‌شاءالله که می‌خوانند. گاهی می‌خوانند و گاهی نمی‌خوانند.

ما باید نماز بچه‌ها را رصد کنیم. از وقتی به دنیا می‌آیند برایشان برنامه

داشته باشیم. کودکی اول، کودکی دوم، نوجوانی، جوانی، پیوسته باید پیگیری کنیم. نامه می نویسیم، تلفن می کنیم، از نماز آن ها پرس و جو کنیم. این خواسته پیامبر بزرگی مانند ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَام است. این را مهم بدانیم. ما چقدر برای سلامتی بچه هایمان اهمیت قائلیم و می سوزیم؟ تب می کنند اشتهای ما کور می شود. غصه می خوریم که بچه تب کرده است. برای نمازش چطور؟ آیا دغدغه داریم؟!

اگر می خواهیم بچه ی نماز خوانی داشته باشیم، باید خود ما اهل نماز باشیم. اول حضرت ابراهیم عَلَيْهِ السَّلَام برای خودش دعا می کند، بعد برای بچه هایش. بچه های ما آینه ی تمام نمای وجود ما هستند. هرطور ما هستیم آن ها هستند. وقتی بچه ها می بینند که ما به نماز عشق می ورزیم و نمازی عاشقانه و عارفانه می خوانیم، آن ها هم همان نماز را از ما الهام می گیرند. برای نماز بچه هایمان از خدا کمک بخواهیم و دعا کنیم.

۷- برنامه آموزشی نماز

امام سجاد عَلَيْهِ السَّلَام از خدا می خواهد: «وَأَعِنِّي عَلَى تَرْبِيَّتِهِمْ»^۱، خدایا در تربیت فرزندان کمک کن.

ما باید به مدد الهی برای تربیت بچه ها برنامه داشته باشیم. خداوند این جهان را بر اساس برنامه آفریده است. خورشید و ماه با حساب منظمی می گردند: «الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَان»^۲. قرآن می فرماید: خداوند در شش روز جهان را آفریده است.^۳ خوب می توانست در یک روز

۱. صحیفه سجادیه، دعای ۲۵.

۲. الزّحمن، ۵.

۳. اعراف، ۵۴.

بیافریند. آن وقت‌ها که هنوز روز و شبی نبوده است. یعنی در شش برهه آفریده است. این نشان می‌دهد که کارها در این عالم باید بر اساس برنامه صورت پذیرد. گتره‌ای، فله‌ای صورت نمی‌گیرد. کارها باید بر اساس یک نظامی شکل بگیرد. چقدر حدیث داریم که بچه‌ها در یک سالگی، در دو سالگی، در سه سالگی، در چهار سالگی، در پنج سالگی و در هر سنی باید برایشان یک کاری انجام شود. ما این را باید باور کنیم و باید برنامه داشته باشیم. برنامه را هم باید زن و شوهر با هم، پدر و مادر با هم، طراحی کنند. یک نمونه از برنامه‌ی نمازی کودکان را از زبان امام صادق علیه السلام مشاهده کنید.

امام صادق علیه السلام می‌فرماید که فرزندان چه دختر و چه پسر به سه سالگی که رسید، هفت بار به او بگویید تا او هم بگوید: «**لا اله الا الله**» ما با اذکار شروع می‌کنیم و آرام آرام این بچه این ذکرها را حفظ می‌کند و یاد می‌گیرد، در آینده باید مفاهیم و معارف آن ذکرها را به او تعلیم بدهیم. تا در عمق جانش بنشیند. پس در سه سالگی هفت بار به او بگویید: «**لا اله الا الله**» بیست روز که گذشت هفت بار بگویید: «**محمد رسول الله**» ببینید مشخص است که از سه سالگی تا هفت سالگی یک برنامه است. ما هم باید برنامه داشته باشیم. از بزرگانمان الهام بگیریم.

چهارساله که شد این را به بچه‌ها یاد بدهید. «**صلى الله على محمد وآله**» پس ذکر اول درباره توحید و یکتاپرستی بود. ذکر دوم درباره نبوت آخرین فرستاده‌ی خدا. ذکر سوم اهل بیت: اضافه شده است. چون اهل بیت: ادامه دهنده راه پیامبر هستند. به فرمان خدا در غدیر خم پیامبر دوازده

نور پاک را برای پیشوایی امت اسلامی تا روز قیامت مشخص فرمودند. اولین آن‌ها علی بن ابیطالب ع و دوازدهمین آن‌ها امام مهدی ع است. به این دوازده نور پاک، اهل بیت می‌گوییم.

قرآن کریم می‌فرماید که اهل بیت مصون و پاک از هرگونه گناه و اشتباه و خطا و فراموشی هستند. «**إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً**»^۱

ذکر اول، «**لا اله الا الله**» توحید.

ذکر دوم، «**محمد رسول الله**» نبوت.

ذکر سوم، صلوات، «**صلى الله على محمد وآله**».

بعد بچه را رها کنید. بچه باید بازی کند. فرصت داشته باشد. این ذکرها را نه پی‌درپی بلکه با فاصله زمانی تمرین کند. تا به پنج سالگی می‌رسد. در پنج سالگی دست چپ و راست را به او یاد بدهید و به سمت قبله سجده کردن را به او یاد بدهید. سمت‌ها و جهت‌ها را، این جهت سمت راست است، این جهت سمت چپ است، مقابل ما مثلاً شمال است، پشت سر ما جنوب است، و سمت قبله را که سمتی مقدس است و خداوند برای همه‌ی ملت‌ها قبله‌ای مشخص کرده است. «**وَلِكُلِّ وِجْهَةً هُوَ مُؤْتِيهَا**»^۲ برای امت‌ها قبله‌ای است.

پس از آن شستن دست و صورت و زمانی که بچه شش ساله شد، آرام آرام تمام یک نماز کامل، اذکار و افعالش را باید به این دختر و پسر بیاموزیم که در سن هفت سالگی یک نماز کامل بی‌عیب و نقص بخواند.

۱. احزاب، ۳۳.

۲. بقره، ۱۴۸.

بنابراین برای آموزش نماز بچه‌ها برنامه ریزی کنیم.

۸- نماز جماعت در خانه

امیرمؤمنان علی علیه السلام می‌فرماید: «إِنَّ يَدَ اللَّهِ مَعَ الْجَمَاعَةِ»^۱، دست خدا با جماعت است. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «بهترین سفره، سفره‌ای است که جمعی به سمت غذا دست دراز می‌کنند». غذا خوردن تنهایی، خوابیدن تنهایی، سفر رفتن تنهایی را اسلام نمی‌پسندد.^۲ همچنین فرمود: دوتا بهتر از یکی است، سه تا بهتر از دوتا است، چهار تا بهتر از پنج تا، پنج تا بهتر از چهارتا، سعی کنید همیشه با اجتماعات باشیم.^۳

مرد عرب بادیه‌نشینی نزد پیامبر صلی الله علیه و آله آمد و ماجرای خودش را تعریف کرد که من در روستایی زندگی می‌کنم که آنجا مسجد نیست. چند خانوار بیش‌تر نیستیم، من هستم و همسر و فرزندانم و چند کارگر. جمعیتی در آنجا نیست، ولی وقت نماز که می‌رسد، خودم اذان و اقامه می‌گویم، خانمم و فرزندانم و آن کارگران به من اقتدا می‌کنند، آیا این جماعت است؟ پیغمبر او را تحسین و تشویق کرد و فرمود: بله!

گفت: گاهی وقت‌ها کارگرها در دوردست‌های آن مزرعه کار می‌کنند، وقت نماز که می‌رسد من اذان و اقامه می‌گویم، خانمم و فرزندانم به من اقتدا می‌کنند. آیا این جماعت است؟ پیغمبر او را تحسین و تشویق کرد و فرمود: بله!

گفت: یا رسول الله گاهی وقت‌ها بچه‌ها به دنبال گاو و گوسفند و کارهای

۱. نهج البلاغه، خطبه ۱۲۷.

۲. خصال شیخ صدوق و نهج الفصاحه.

۳. بقره، ۱۴۸.

در مزرعه هستند و ما دو نفر بیش تر نیستیم، من و همسرم! وقت نماز که می‌رسد، من اذان و اقامه می‌گویم و به نماز می‌ایستم و همسرم من اقتدا می‌کنند. آیا این جماعت است؟ پیغمبر او را تحسین کرد و فرمود: بله!

گفت: گاهی همسرم هم عذری دارد، من تنها می‌مانم وقت نماز که می‌رسد من اذان می‌گویم، اقامه می‌گویم و نماز می‌خوانم. پیغمبر فرمود: «**الْمُؤْمِنُ وَحْدَهُ جَمَاعَةٌ**»^۱ مؤمن به تنهایی جماعت است.

ما نیز چنین کاری کنیم. تا زمانی که دسترسی به مسجد داریم، اولویت اول با تأکیدات پیامبر و ائمه مسجد است. حتی الامکان خودمان به اتفاق اعضای خانواده به مسجد برویم. اما گاهی شرایطی به وجود می‌آید، مسجد در نزدیکی ما نیست، در یک روستایی هستیم، یا شرایطی است که باید مردم کمتر به مساجد رفت و آمد کنند، نمازهایمان را درخانه ولی به جماعت و در اول وقت بخوانیم.

امام جماعت هم دو شرط بیش تر ندارد، شرط‌های سختی هم نیست. یکی اینکه قرائتش صحیح باشد، قرائت‌هایمان را ولو به خاطر این موضوع هم شده تصحیح کنیم. دوم اینکه امام جماعت باید عادل باشد. یعنی کسانی که به این آقا اقتدا می‌کنند، باید او را عادل بدانند. عادل یعنی گناه کبیره نمی‌کند، گناه صغیره را هم تکرار نمی‌کند.

مهم نظر اقتداکنندگان هست. می‌گویند ما از این آقا گناهی ندیدیم، یا اگر گناهی داشته، توبه و استغفار کرده است. عدالت امام جماعت، با عدالت قاضی فرق می‌کند، با عدالت رهبر فرق می‌کند، با عدالت مرجع تقلید فرق

می‌کند، عدالت امام جماعت خیلی سخت‌گیرانه نیست. قرائتش صحیح باشد و مأمومین او را عادل بدانند.

این نماز جماعت در خانه، چه تأثیرات عاطفی و معنوی خوبی دارد. قبل از نماز چقدر خوب است که یکی از بچه‌ها اذان بگوید، اقامه بگوید. بعد از نماز بعضی از اعضای خانه تعقیبات نماز را بخوانند. خداوند نیایش جمعی را دوست دارد.

چرا اینقدر نماز جماعت ثواب دارد؟ در حدیث می‌خوانیم: یک نفر به یک نفر اقتدا کند، ثوابش ۱۵۰ برابر می‌شود. دو نفر اقتدا کنند، ۶۰۰ برابر، سه نفر، ۱۲۰۰ برابر، چهار نفر ۲۴۰۰ برابر، پنج نفر، ۴۸۰۰ برابر، همین‌طور تا ده نفر و ده نفر و بیش‌تر را نمی‌شود حساب کرد.^۱ این نشان می‌دهد که خداوند نیایش جمعی را، دعای جمعی را، نماز جماعت را خیلی دوست دارد.

سعی کنیم نمازها را با امام جماعت روحانی و در مسجد اقامه کنیم، اما جاهایی که هیچ چاره‌ای نیست، مثلاً جمعی هستیم و در یک پارکی هستیم، به مسجد دسترسی نداریم و یا در خانه هستیم، نمازهایمان را به جماعت بخوانیم که رحمت خدا را برای خودمان نازل خواهیم کرد.

۹- حق فرزند بر پدر و مادر

به شما عزیزان پیشنهاد می‌کنم که اگر برایتان امکان دارد، کتاب رساله حقوق از امام سجاد علیه السلام را خریداری کنید و همیشه در خانه‌هایتان داشته باشید. این کتاب از آن کتاب‌هایی نیست که یک بار بخوانیم و به کناری بگذاریم. باید همیشه تا آخر عمر در خانه‌مان باشد و به عنوان درس

زندگی پیوسته بخوانیم.

در این کتاب امام علیه السلام به ما یاد داده که در این دنیا پنجاه حق بر عهده ما می باشد و ما متعهد و مسئولیم که این حقوق را ادا کنیم. اولین و بزرگ ترین کسی که به ما حق دارد، خداوند متعال، آفریدگار ماست. همان خدایی که آغاز ما، پایان ما، رزق و روزی ما، هدایت و سلامت ما با اوست. و بقیه ی حق ها را خداوند به ما فرموده که این ها حق هستند. اعلامیه ی حقوق بشر، مبنای ایدئولوژی ندارد. چه کسی گفته است که حق بشر این است. ما مسلمانان ادعایمان این است که وقتی می گوئیم حقی هست، خدا اعلام کرده است که حق است. خدایی که بر همه حق دارد.

یکی از حقوق پنجاه گانه، حق فرزندان به والدین است. همانطور که پدر و مادر بر بچه ها حق دارند، بچه ها هم به پدر و مادر حق دارند. بینیم آن حقوق چیست، تا ما پدر و مادرها روشن تر بشویم.

می فرماید: «**وَأَمَّا حَقُّ وِلْدِكَ فَتَعَلَّمْ أَنَّهُ مِنْكَ**»؛ حق فرزندان این است که بدانی او از تو و بخشی از توست. «**وَمُضَافٌ إِلَيْكَ فِي عَاجِلِ الدُّنْيَا بِحَبْرِهِ وَشَرِّهِ**»؛ در این دنیای کوتاه پیوست تو است. مانند نامه هایی که پیوست دارد، ما هم پیوست داریم. پیوست های ما بچه های ما هستند، چه خوب باشند و چه بد، مال ما هستند، بچه ی ما هستند. «**وَأَنَّكَ مَسْئُولٌ عَمَّا وُلِّيْتَهُ**» ای پدر و ای مادر! تو مسئول اداره و تربیت این فرزندان هستی.

خوب چه کار باید کرد؟ «**مِنْ حُسْنِ الْأَدَبِ**» باید این فرزند را خوب تربیت کنی. حق او هست. هرچه کوتاهی کنیم، در دادگاه قیامت بچه ها از ما بستانکار خواهند بود. «**وَالدَّلَالَةَ عَلَى رَبِّهِ**» بچه ها را به پروردگار پیوند

بزنیم آنها را به خدا راهنمایی کنیم. شکوفایی خداشناسی، خداگرایی، خداپرستی از حقوق بچه‌هاست. سرشت و فطرت بچه‌ها خداگراست. این پدر و مادر هستند که باید محیطی را مناسب خداگرایی و خداپرستی آماده کنند. «وَالْمَعُونَةُ لَهُ عَلَى طَاعَتِهِ فِيكَ وَفِي نَفْسِهِ» بچه‌ها را بر طاعت خدا، درباره خودت و خودش، یعنی نمازخواندن و روزه‌گرفتن حجاب داشتن و... باید کمک کنیم. مثل اینکه در راه رفتن می‌گوید: «دستم بگیرت و پا به پا برد، تا شیوه‌ی راه رفتن آموخت» نمازخواندن هم مثل همان راه رفتن است، مثل تکلم است، پدر و مادر وظیفه دارند. بچه‌ها حق دارند. اگر در اقامه نماز بچه‌ها کم و کسری باشد، تقصیر به عهده‌ی پدر و مادرهاست. «فَاعْمَلْ فِي أَمْرِهِ عَمَلًا مَّنْ يَعْلَمُ أَنَّهُ مُثَابٌ عَلَى الْإِحْسَانِ إِلَيْهِ وَ مُعَاقِبٌ عَلَى الْإِسَاءَةِ إِلَيْهِ» ای پدر و ای مادر در کار تربیت فرزند، اینطور باید فکر کنی که اگر درست عمل کردی، ثواب و اگر بد عمل کردی، عقاب در پی خواهد داشت.

امیرالمؤمنین عَلَيْهِ السَّلَامُ در نامه ۳۱ نهج البلاغه به پسرش امام حسن عَلَيْهِ السَّلَامُ فرمود: «وَجَدْتُكَ بَعْضِي» یافته‌ام تو را بخشی از خودم، «بَلْ وَجَدْتُكَ كَلِّي» نه تو بعضی از من نیستی، تو تمام وجود من هستی. «حَتَّىٰ كَأَنَّ شَيْئًا لَوْ أَصَابَكَ أَصَابَنِي» طوری شده است که اگر حادثه‌ای برای تو پیش بیاید، اگر مریضی برای تو پیش بیاید، انگار برای من پیش آمده است. حالا با این احساس می‌خواهم به تو وصیت کنم:

«فَإِنِّي أُوصِيكَ بِتَقْوَى اللَّهِ» تو را به پاکی و خداترسی دعوت می‌کنم.
«أَيُّ بَنِي وَ لُزُومِ أَمْرِهِ» ای فرزندم کاملاً فرمان بر خدا باش.

«وَعِمَارَةَ قَلْبِكَ بِذِكْرِهِ» و اینکه دلت را با یاد خدا آباد کنی.

آری والدین باید با شیوه‌های مختلف با گفتار با نامه با رفتار، این حق فرزندان را ادا کنند.

۱۰- پندهای لقمان به فرزندش

از صحنه‌هایی که خدا خیلی دوست دارد، صحنه گفتگو و حرف زدن پدر و مادرها با بچه‌ها و موعظه کردن آنان است. یعنی حرف‌های خوب، با زبان خیرخواهی و دلسوزی، نه با زبان درشت. حتی حرف‌های استدلالی و منطقی، اما با رنگ عاطفی. این را در فارسی پند و در عربی موعظه می‌گوییم. یک نمونه‌اش را خدا در قرآن آورده است: در سوره لقمان از موعظه حضرت لقمان به فرزندش یاد شده تا از آن الهام بگیریم که چگونه با بچه‌هایمان حرف بزنیم.

آیه ۱۲ سوره لقمان چنین می‌فرماید: «وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ» ما به لقمان حکمت دادیم. آن حکمت چه بود؟ «أَنْ اشْكُرْ لِلَّهِ» خدا را شکر کن. «وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ» تشکر از خدا، نه اینکه خدا به تشکر ما نیاز دارد، بلکه این تشکر به نفع خود ماست. «وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ» و هر کس که ناسپاسی کند، خداوند بی نیاز ستوده است.

آیه ۱۳ چنین می‌فرماید: «وَإِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ» و یاد کن آن‌گاه که لقمان به پسرش گفت: «وَهُوَ يَعِظُهُ» در حالی که با سوز و گداز و مهربانی، او را پند می‌داد. حضرت لقمان در سه بخش با پسرش سخن می‌گوید: بخش اول مسایل عقیدتی، توحید و معاد است. بخش دوم مسایل عبادی، نماز و امر به معروف و نهی از منکر است و بخش سوم مسایل اخلاقی است.

لقمان به پسرش با مهربانی و دلسوزی گفت: «يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ»، عزیزم برای خدا شریک قایل نشو. «إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ»، حقیقت این است که شرک ظلم بزرگی است. اول از یکتایی خدا شروع کرد. آری به سراغ غیرخدا رفتن ظلم است؛ ظلم به خدا، ظلم به خود و ظلم به معبودهای دروغین.

پس از توحید درباره معاد موعظه می‌کند که این بچه از کوچکی بداند که بعد از مردن حیاتی و حساب و کتابی هست.

«يَا بُنَيَّ» این واژه بار عاطفی دارد. معادل فارسی آن می‌شود: عزیزم. حقیقت این است که «إِنَّهَا إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ» (خردل دانه گیاهی مانند ارزن است). اگر به وزن یک دانه‌ی ارزن «فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ» در یک دره‌ای باشد، «أَوْ فِي السَّمَوَاتِ» یا در آسمان‌ها باشد، «أَوْ فِي الْأَرْضِ»، یا در زمین باشد، «يَأْتِ بِهَا اللَّهُ»، خداوند آن را حاضر می‌کند. به این اندازه کار خوب یا بد بکنی، گم نمی‌شود. عزیزم مراقب کارهایت باش. کارهایت را خداوند می‌آورد و حساب‌کشی می‌کند. «إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ»، خداوند نکته‌سنج و با خبر است.

به آیه ۱۷ سوره لقمان می‌رسیم که درباره‌ی نماز است. «يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ» عزیزم، نماز به پا دار. «وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ» در مسایل اجتماعی هم دخالت کن. به خوبی‌ها دستور بده. «وَأَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ» از زشتی جلوگیری کن. «وَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا أَصَابَكَ» از همین کوچکی یاد بگیر و در مقابل حوادث ایستادگی کن و خودت را نباز. «إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ» این‌هایی که برایت گفتم از مهم‌ترین چیزهاست، یا این امر به معروف و نهی از منکر احتیاج

به اراده بزرگی دارد.

در آیه ۱۸ به مسایل اخلاقی می‌رسیم: «وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ»، از روی تکبر رویت را از مردم نگردان. «وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا»، مغرورانه روی زمین راه نرو. «إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ»، خداوند آدم‌های متکبری که فخر می‌فروشند را دوست ندارد.

آیه ی ۱۹ می‌فرماید: «وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ» در راه رفتنت اعتدال را رعایت کن. «وَأَعْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ» و در سخن گفتن داد نزن و صدایت را پایین بیاور. «إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ» بدترین صداها، صدای الاغ است. انسان در حرف زدن و صدا زدن باید رعایت صوت را بکند که نشانه شخصیت اوست. در این درس می‌خواستیم بگوییم خداوند گفتگوی صمیمانه والدین و فرزندان را دوست دارد.

۱۱- نماز، شکرانه فرزند صالح

به نظر شما دختر بهتر است یا پسر؟

قرآن کریم درباره فرزند این کلمات را بکار برده است: «هدیه»، «هبه» و «عطیه»؛ یعنی هدیه، بخشش و جایزه. بچه‌های ما هدایای خدا هستند. در سوره شوری می‌خوانیم که خداوند به بعضی دختر، به بعضی پسر به بعضی هر دو را عطا می‌کند و به بعضی هیچ کدام. او خدای ما و خالق ما و حکیم است. «لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ الذَّكُورَ أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَإِنَاثًا وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَاءُ عَقِيمًا إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ»^۱، مالکیت آسمان‌ها و زمین از آن خداست هر چه

را بخواهد می‌آفریند، به هر کس اراده کند دختر می‌بخشد و به هر کس بخواهد پسریا (اگر بخواهد) پسر و دختر - هر دو - را برای آنان جمع می‌کند و هر کس را بخواهد عقیم (نازا) می‌گذارد، زیرا که او دانا و توانا است. جالب اینکه اول نام دختر را آورده است، بعد نام پسر.

شخصی ناراحت نزد امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام آمد و گفت: خدا چهارمین دختر را هم به ما داد. حضرت پرسید: اعتراض داری؟ به نظر تو این تقسیم دختر و پسری دست چه کسی باشد، خوب باشد؟ دست خدا یا بندگان؟ او هم فکری کرد و گفت: باید دست خدا باشد، او به هر چیزی عالم است. فرمود: خوب حالا هم دست خدا بوده است. قرآن می‌فرماید: چه بسا دختری که از پسر بهتر است.

به بچه‌هایمان با این چشم نگاه کنیم که هدایای خدا هستند. دختر باشند، یا پسر، رحمت و نعمت خدا هستند. ما در برابر این لطف و هدیه‌ی خدا باید چه کاری کنیم؟ چه وظیفه‌ای داریم؟

باید بدانیم که شکرانه فرزندان، نماز است. بهترین چیز برای تشکر از خدا نسبت به اینکه خدا به ما فرزند داده است، این است که نماز بخوانیم. زیرا در سوره کوثر می‌خوانیم: «**بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. إِنَّا أَنْعَمْنَاكَ الْكُوثُرَ**» ای پیامبر ما به تو کوثر، فاطمه، خیر کثیر را دادیم. همه‌ی هدایت‌های عالم تا پایان تاریخ توسط چهارده معصوم صورت گرفته و می‌گیرد. یازده نفر از آن چهارده معصوم فرزندان فاطمه زهرا عَلَيْهَا السَّلَام هستند. این کوثر است. ای پیامبر! ما به تو کوثر دادیم. گویا پیغمبر سؤال می‌کند، پروردگارا من چه باید کنم؟ می‌فرماید: «**فَصَلِّ**» تشکر

خودت را با نماز و با رابطه با خدا نشان بده. «فَصَلِّ لِرَبِّكَ» نمازت هم باید خالصانه باشد، نه برای خوشایند این و آن. فقط از روی اخلاص برای پروردگارت نماز بخوان. «وَأَنْحَرْ» یک شکر دیگر هم باید بکنی و آن اینکه به بینوایان برسی. به بیچاره‌ها رسیدگی کنی و قربانی کنی. قربانی هم مرغ نه! گوسفند نه! این هدیه چون خیلی قیمت دارد، باید شتر قربانی کنی. این یک مثال است. یعنی چقدر بچه‌هایتان برایتان قیمت دارند؟ زیاد برایشان صدقه بدهید. صد تومان و پانصد تومان و هزار تومان نه! قربانی‌های بزرگ برای سلامتی بچه‌هایتان، برای هدایت بچه‌هایتان، برای خوشبختی بچه‌هایتان انجام دهید.

پیامبر عزیز ما پسر هم داشت که از دنیا رفتند. حکمت و مشیت خداوند این بود که یک دختر یادگار پیامبر اکرم ﷺ باشد. یک کسی بود، ده یازده پسر داشت و همیشه به پیامبر ﷺ طعنه می‌زد که او ابر است، یعنی نسلش ادامه پیدا نمی‌کند. همه فرزندان او در زمان حیاتش هر کدام به یک مرضی گرفتار شده و مردند. خداوند پاسخ داده: «إِنَّ شَأْنَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ» او که به تو بی‌احترامی می‌کند، دم‌بریده و منقطع است.

آری نماز بهترین نوع تشکر از خداست، به شکرانه داشتن فرزندانی خوب و عزیز با نماز از خدا تشکر کنیم.

۱۲- پاداش والدین دلسوز

قرآن کریم در دو سوره رازی از رازهای بهشت رفتن و جهنم رفتن را رونمایی می‌کند. ابتدا در سوره مدثر آیات ۴۳ تا ۴۶ می‌فرماید: از جهنمی‌ها هم پرسیده می‌شود که چه شد به جهنم افتادید؟ «مَا سَأَلَكُمْ فِي سَفَرٍ»

جهنمی‌ها اولین جوابی که می‌دهند می‌گویند: ما اهل نماز نبودیم. **لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ**» بعد می‌گویند: **«وَلَمْ نَكُ نَطْعُمُ الْمَسْكِينِ»** ما نسبت به بیچاره‌ها بی تفاوت بودیم. آنگاه می‌گویند: **«وَكُنَّا نَحُوضُ مَعَ الْحَائِضِينَ»** هم‌رنگ جماعت شدیم. و در پایان این پاسخ رامی‌دهند که **«وَكُنَّا نَكْذِبُ بَيَّوْمِ الدِّينِ»** قیامت را انکار می‌کردیم. این سرنوشت جهنمی‌ها.

از طرفی در سوره طور آیات ۲۵ تا ۲۷ راز بهشت رفتن بهشتیان را برملا می‌کند و می‌فرماید: از بهشتیان می‌پرسند: چه شد که به بهشت آمدید؟ **«قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ»** پاسخ می‌دهند: ما قبل از این زمانی که در دنیا بودیم، نسبت به خانواده خود دلسوز بودیم. (شفقت؛ مهربانی همراه با دلسوزی است). دلیل آنکه ما بهشت آمدیم این بود که نسبت به خانواده خود ترسان بودیم. مشفق بودیم. دلسوز بودیم. دغدغه داشتیم و دلوایس بودیم. بچه‌ها را رها نکردیم و در این دنیای پرغوغا، با اینترنت و ماهواره و عکس و فیلم و کلیپ و شوخی و جدی... هرکاری می‌خواهند بکنند.

با سوز پدران و با عشق مادرانه بچه‌ها را خوب اداره کردیم. خدا هم بر ما منت گذاشت و ما را از عذاب سوزان حفظ کرد. **«فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ السَّمُورِ»**. دوباره می‌گویند که این بهشت مزد کاری است که در دنیا کرده‌ایم. **«إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ»**^۲ در دنیا ما خدا را صدا زدیم. از خدا کمک خواستیم. خودمان پاک ماندیم. بچه‌هایمان را با خدا پیوند زدیم. یکی از ویژگی‌های خانواده‌های صالح و مؤمن دلسوزی و خیرخواهی و

۱. مدثر، ۴۳ - ۴۶.

۲. طور، ۲۵ - ۲۷.

مهربانی همراه با سوز و گداز است.

شخصی به محل کار آمد و خیلی گریه کرد و گفت: سه تا بچه دارم هر سه معتاد هستند. خواب و آسایش ندارم، خیلی متأثر شدم. بچه هایمان رها نشوند. بچه هایمان به دعا، نظارت، همکاری، همراهی و همفکری ما نیاز دارند. اگر اینها مراعات شد، کل اعضای خانواده در بهشت مستقر خواهند بود.

در همین سوره می فرماید: ما اعضای خانواده را در کنار هم در بهشت قرار می دهیم. بچه ها را با پدر و مادر و جمعی که در دنیا کنار هم بودند در آنجا هم کاری می کنیم که خوش باشند. «وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُم بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ» کسانی که ایمان آوردند و فرزندانشان به پیروی از آنان ایمان اختیار کردند، فرزندانشان را (در بهشت) به آنان ملحق می کنیم.

۱۳- نقش ویژه مادر

یک خبر خوش برای مادرها. پژوهش ها نشان می دهد بیشتر کسانی که نمازخوان شده اند، از خانه بوده است، در خانه هم بیشتر از مادر بوده است و این نشان می دهد مادر نقش ویژه دارد و مسئولیت خانم ها را این تحقیقات سنگین می کند.

شخصی از پیغمبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پرسید: به چه کسی خوبی کنم؟ فرمود: به مادرت پرسید: بعد از مادر؟ فرمود: به مادرت. سه باره پرسید: بعد از مادر، فرمود: به مادرت. بار چهارم پرسید: فرمود به پدرت. این تاکید ویژه نسبت به مادر حکمت دارد.

حضرت امام خمینی که رضوان خدا بر او باد، دو گروه را به انبیا تشبیه کرده است: یکی معلمین و دیگری مادرها. مادر نقش ویژه در نمازخوان شدن بچه‌ها دارد. بچه‌ها سالهای طلایی عمرشان را نزد مادر هستند. سال‌هایی که صفحه دل و ذهن آنها تأثیر پذیری دارد، اینها نزد مادر در دامن مادر هستند.

امام حسن مجتبی علیه السلام تعریف می‌کند، نیمه‌های شب با صدای آهنگ نماز مادرم بیدار می‌شدم و نماز شب مادرم را تماشا می‌کردم. در قنوت نماز شب می‌خواست به چهل نفر دعا کند، خوب گوش می‌کردم اسم‌هایی که مادرم می‌برد چه کسانی هستند؟ بعد از نماز از مادرم پرسیدم که مادر جان به خودمان دعا نکردی؟ مادر این را فرمود: «**الجار ثم الدار**» عزیزم اول همسایه بعد خودمان. می‌بینید که پس از سالها آهنگ نماز مادر در گوش فرزند مانده است.

سالار شهیدان حضرت امام حسین علیه السلام روز عاشورا که تنهای تنها شد و یک تنه بار سنگینی مصیبت را به دوش می‌کشید، چنانکه در زیارت عاشورا می‌خوانیم: مصیبتی که سنگینی‌اش بر آسمان‌ها سخت بود، آمد با پسرش زین العابدین علیه السلام خدا حافظی کند و به سمت میدان شهادت برود. سینه‌ی پسرش را به سینه‌ی خودش چسباند و فرمود: عزیزم، یک دعایی را مادرم به من یاد داده که در مشکلات این دعا را بخوان، اکنون می‌خواهم آن را به تو تعلیم دهم. «**بِحَقِّ يَسِّ وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ وَبِحَقِّ طِهِّ وَالْقُرْآنِ الْعَظِيمِ يَا مَنْ يَقْدِرُ عَلٰی حَوَائِجِ السَّائِلِينَ، يَا مَنْ يَعْلَمُ مَا فِي الضَّمِيرِ**»

یا منفسا عن المکروبین، یا مفرّج عن المغمومین، یا راحم الشیخ الکبیر، یا رازق
الطفل الصغیر، یا من لا یحتاج إلى التفسیر صلّ علی محمد وآل محمد، وافعل بی
کذا وکذا» سپس او را می بوسد و وداع می کند.^۱

ترجمه دعا: به حق «یس» و قرآن کریم، و به حق «طه» و قرآن با عظمت،
ای کسی که در برآوردن حاجت حاجت مندان توانایی، ای کسی که از
درون افراد خبرداری، ای برطرف کننده ی گرفتاری ها، ای شادی بخش
کسانی که غمزده اند، ای کسی که به افراد پیرترحم می کنی، ای کسی که
روزی طفل کوچک را می دهی، ای کسی که به تفسیر احتیاج نداری، بر
محمد و آلش درود فرست.

اینها تأثیرات مادر است.
مادرها قدر خودشان را بدانند. در روز قیامت یک مراسمی برای قدردانی از
پدرها و مادرها برگزار خواهد شد، بچه ها روی تختی می آیند و در پیشگاه
خدا اعلام می کنند: پروردگارا، این مادرم بود مرا نمازخوان کرد، این پدرم
بود مرا نمازخوان کرد. آنگاه از جانب خدای مهربان لباسهای فاخر برتن
آنها می پوشانند و تاج کرامت بر سرشان می گذارند.

«حَنَّة» همسر عمران، مادری است که قصه اش در قرآن در سوره آل عمران
آمده است. مادر بچه دار نمی شد، با خدا راز و نیاز می کرد، چشمش به
لانه ی پرنده ای افتاد که آن پرنده به جوجه هایش دانه می داد. دلش
شکست، شوهرش عمران هم با خدا راز و نیاز کرد، تا اینکه دعایشان
مستجاب شد و این مادر باردار شد. هنوز بچه ای به دنیا نیامده بچه را

نذر مسجد کرد. قرآن کریم این نقش را برجسته کرده می‌فرماید: «إِذْ قَالَتِ امْرَأَتُ عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّي إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ»^۱، یاد کنید وقتی که مادر گفت: پروردگارا نذر می‌کنم این بچه را که از همه کارها رها باشد و در خدمت مسجد باشد.

اسماء بنت عمیس دوست فاطمه زهرا علیها السلام این را تعریف کرده که روز آخر عمر حضرت صدیقه طاهره در حالی که خیلی نحیف شده بود، به من فرمود: مقداری آب گرم کن. آب گرم کردم، خودش را شستشوداد، فرمود: عطر نمازم را بیاور و سجاده نمازم را پهن کن. دست به دعا برداشت. خدا را قسم داد به انبیا، به پیامبر خاتم، به بچه‌هایی که به زودی از مادر جدا می‌شوند. از خدا چه می‌خواست؟ خدایا گنهکاران شیعیانم و شیعیان فرزندانم را ببخش. «إِلَهِی وَ سَيِّدِی أَسْأَلُكَ بِالَّذِینَ اصْطَفَيْتَهُمْ وَ بَبْكَاءِ وَ لَدَیَّ فِی مُفَارِقَتِی أَنْ تَغْفِرَ لِعَصَاةِ شِیعَتِی وَ شِیعَةِ ذُرِّیَّتِی»^۲.

اینها نقش مادر است. از نقش مادرها غافل نشویم.

۱۴- از خود شروع کنیم

خیلی‌ها می‌پرسند: نماز بچه‌ها را از کجا شروع کنیم؟ با چه شیوه‌ای درست کنیم؟

پاسخ این است که از خودمان شروع کنیم. ما وقتی به کاری علاقه‌مند می‌شویم و اهمیت می‌دهیم، به طور اتوماتیک بچه‌ها هم به ما نگاه می‌کنند و از ما الگو می‌گیرند همان را می‌آموزند.

۱. آل عمران، ۳۵.

۲. کوکب الدرر، ج ۱، ص ۲۵۴.

امام صادق علیه السلام فرمود: به غیر از زبان، با رفتار تان به بچه ها نماز خواندن را تعلیم بدهید. «**كُونُوا دُعَاةَ النَّاسِ بِغَيْرِ أَلْسِنَتِكُمْ**»^۱

قرآن کریم انتقاد می کند از کسانی که حرفی را می زنند که خودشان عمل نمی کنند. می فرماید: «**يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ**» چرا حرفی را می زنید که خودتان عمل نمی کنید. «**كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ**»^۲ گناه بزرگی است، خدا را به خشم می آورد که چیزی را بگویید که به آن عمل نمی کنید.

به نظر شما یک پدر سیگاری وقتی به بچه اش می گوید: سیگار نکش، تأثیر دارد!؟

فرزند به نماز خواندن پدر و مادر نگاه می کند، پدر من به وقت نماز حساس است. مادر من به لباس هایی که وقت نماز می پوشد، حساس است؛ یک چادر تمیز و قشنگ، سجاده مرتبی می اندازد. پدر و مادر من وقتی وضو می گیرند، مسواک می زنند و موها را شانه می زنند، از عطر استفاده می کنند. به همین رفتارها در وقت نماز حساس باشیم، به نظافت و آراستگی حساس باشیم، همین ها بدون گفتن، در بچه ها اثر گذار است. موسی بن جعفر علیه السلام فرمود: «شیعیان ما در سبک زندگی چند ویژگی دارند: یکی آنکه برای نمازشان سجاده دارند. اگر بچه هایمان سجاده ندارند، سجاده بخریم. یا اگر سجاده داریم و استفاده نمی کنیم، فقط در مهمانی ها استفاده می کنیم، همیشه استفاده کنیم.

یکی دیگر آنکه انگشتر به دست دارند. شیعه در سبک زندگی طبق فرموده

۱. بحار الانوار، ج ۶۷، ص ۳۰۹.

۲. صف، ۲ - ۳.

امام هفتم علیه السلام یک انگشتر دارد. خانم‌ها و آقایان، دخترها و پسرها، انگشتر عقیق در ثواب نماز تأثیر گذار است، فیروزه در ثواب نماز تأثیر گذار است. اینها از آداب مسلمانی و از آداب شیعه بودن است.

سوم اینکه تسبیح دارند. امام فرمود: شیعیان ما همراه خود تسبیح تربتی دارند که تسبیحات فاطمه زهرا علیها السلام را با آن می‌گویند. چه بهتر که تسبیح تربت امام حسین علیه السلام باشد. «لا تستغنی شیعتنا عن أربع... وسبحة من طین قبر ابي عبد الله علیه السلام»^۱.

اینها نمادهایی است که وقتی ما سجاده داریم، وقتی پدر و مادر به وقت نماز حساس هستند، قنوت‌های عاشقانه می‌گیرند، این بچه نگاه می‌کند پدر من چه حس خوبی دارد و پدرم با چه آهنگی نماز می‌خواند و گاهی اشک می‌ریزد.

پس از کجا نماز بچه‌ها را شروع کنیم؟ از خودمان. اگر می‌خواهیم بچه‌های ما نظافت را رعایت کنند، خودمان رعایت کنیم. اگر می‌خواهیم بچه‌های ما اهل ورزش باشند، خودمان ورزش کنیم. اگر می‌خواهیم بچه‌های ما اهل کار و تلاش باشند، خودمان انسان‌های فعالی باشیم. اگر می‌خواهیم بچه‌های ما عاشق نماز باشند، خودمان عاشق نماز باشیم. خدا آن ودیعه را به بچه‌ها منتقل می‌کند.

روزی امام حسن مجتبی علیه السلام به معاویه فرمود: علت بدی‌های تو و انحطاط اخلاقی تو، مادر و مادر بزرگت است. امام علیه السلام گزاف نمی‌گوید، بچه‌های ما آینده‌ی تمام نمای وجود ما هستند. از خودمان شروع کنیم و

خدا این پیام را به دل آنها می اندازد.

۱۵- آموزش عملی نماز به فرزندان

چطور نماز را به فرزندانمان آموزش بدهیم؟

پیامبر عزیز و امامان معصوم: پاسخ فرموده اند: آموزش عملی. چرا که آموزش تئوری اشکال پیدا می کند و ممکن است بچه ها چند جور بفهمند یا دقیق نفهمند، اما آموزش عملی، از خطا به دور و به الگو گرفتن نزدیک است. از پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پرسیدند: یا رسول الله، شما بفرمایید چطور نماز بخوانیم؟ آن حضرت می فرمودند: «**صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أَصَلِّي**»، به من نگاه کنید چطور نماز می خوانم، شما هم آنگونه بخوانید. ما به این روش، آموزش عملی می گوئیم. تنها با سخن و بیان نه، انجام بدهیم.

از امام باقر و امام صادق عَلَيْهِمَا السَّلَام می پرسیدند که وضوی رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ چگونه بوده است؟ (الآن وضویی که شیعه ها می گیرند با وضویی که سنی ها می گیرند با هم فرق دارد.) امام توضیح نمی دهد، بلکه می فرماید: ظرف آب و تشتی بیاورید. و بعد یک وضوی عملی انجام می دادند.

خوشبختانه در مدارس ما معلمان سوم ابتدایی سالهاست با کمال افتخار وظیفه خود می دانند آموزش عملی نماز را به دانش آموزان انجام بدهند. خوشا به حال افرادی که اینگونه عمل می کنند. یادمان باشد قبل از معلم ها آنچه حتماً روز قیامت خواهند پرسید، پدر و مادرها هستند. پدر و مادرها آموزش نماز را از وضو گرفتن تا پایان نماز به صورت عملی نه تئوری انجام دهند.

روزی امیرمؤمنان علی علیه السلام به پسرش که ده دوازده ساله بود به نام محمد حنفیه، (اسم مادرش حنفیه بود و به مادرش نسبت می‌دهند)، فرمود: پسرم مقداری آب بیاور. مقداری آب آورد. فرمود: عزیزم، این گونه وضو بگیر و شروع می‌کند به آموزش عملی وضو.

پسر، ابتدا به آب که رسیدی از خداوند برای نعمت آب تشکر کن. قبل از وضو دست‌هایت را تا مچ بشوی و بگو: «اللهم اجعلني من التوابين واجعلني من المتطهرين»، پروردگارا مرا از توبه‌کنندگان و از پاکیزگان قرار بده. هم ظاهر از آلودگی پاک باشد، هم دلم از گناه پاک باشد.

فرزندم، عزیزم، پسر، صورتت را که می‌شویی، بگو: خدایا در روز قیامت مرا از رو سفیدان قرار بده و از رو سیاهان قرار نده. قرآن می‌فرماید: روز قیامت بعضی رو سفید و بعضی رو سیاه وارد محشر می‌شوند. در حقیقت پدر به پسرش یاد می‌دهد در وضو از قیامت یاد کن.

پسر دست راستت را که می‌شویی، بگو: خدایا کارنامه عملم را به دست راستم بده، که رستگاران اینگونه هستند. «فَمَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَبِقَوْلٍ هَاؤُمُ اقْرَؤْا كِتَابِيَهٗ»^۱ روز قیامت آنهایی که کارنامه عملشان به دست راستشان است، می‌گویند: اهالی محشر بیایید کارنامه مرا ببینید و بخوانید. «فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ، فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ، فُطُوْفُهَا دَائِبَةٌ»^۲، اینها در شادمانی و رضایتمندی به سر می‌برند و در بهشت جای دارند.

عزیزم، نور چشمانم، دست چپت را که می‌شویی، بگو: خدایا کارنامه مرا در دست چپم قرار نده، چون آدم‌های بد کارنامه‌شان به دست چپشان

۱. حاقه، ۱۹.

۲. حاقه، ۲۱-۲۳.

است، نمرات بد دارند، مایه سرافکندگی و شرمساری آنهاست و سرانجام به سوی جهنم کشانده می‌شوند. «وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهٗ... خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ثُمَّ الْحَجِيمَ صَلُّوهُ»^۱.

پسرم، وقتی سرت را مسح می‌کشی، بگو: خدایا سرتا پا مرا غرق در رحمت خود کن. «اللَّهُمَّ عَشِّبِي بِرَحْمَتِكَ»

عزیزم، وقتی پاهایت را مسح می‌کشی، بگو: خدایا قدم‌هایم را بر پل صراط ثابت بدار و مرا به سلامت به بهشت برسان. روی جهنم پل باریکی به نام صراط است که خیلی‌ها از روی آن پایین می‌افتند. در وضوی نماز از آن پل یاد می‌کنیم.

پسرم هر وقت پاهایت را مسح می‌کشی، به خدا بگو: خدایا آن روزی که همه قدم‌ها روی پل صراط می‌لغزند، قدم‌های مرا ثابت بدار و مرا به سلامت به بهشت برین وارد کن. این نمونه آموزش عمل نماز است.^۲

از این روایت معلوم می‌شود که پدر و مادرها برای آموزش احکام به بچه‌هایشان وظیفه‌ی ویژه‌ای دارند.

از الآن باید خودمان را آماده کنیم که بتوانیم با سرعت و سلامت از آن پل رد شویم.

۱۶- ویژگی‌های دختران

پیامبر عزیز اسلام ﷺ به جامعه اسلامی سفارش می‌کرد که به دختردارها توجه ویژه کنند. آن حضرت می‌فرمود:

۱. حاقه، ۲۵ - ۳۳.

۲. بحار الانوار، ج ۷۷، ص ۳۱۹.

«بهترین فرزندان شما دختران هستند».^۱

«هر کس که دختری دارد، خداوند یاری دهنده او، برکت بخش به او و آمرزنده او خواهد بود».^۲

«مهر ویژه خداوند بر پدر دختران باد. دختران مبارک و دوست داشتنی اند و پسران بشارت دهندگانند و دختران باقیات صالحات هستند».^۳

«هر خانه‌ای که در آن دختر باشد، هر روز دوازده برکت و رحمت از آسمان ارزانی اش می‌شود و زیارت فرشتگان از آن خانه قطع نمی‌گردد، در حالی که در هر شبانه روز برای پدر آن دختران عبادت یکسال نوشته می‌شود».^۴

«هر کس سرپرستی دو یاسه دختر را داشته باشد، بامن در بهشت خواهد بود».^۵

«خدای متعال به آنهایی که دختر دارند، نظر خاصی دارد». همچنین می‌فرمود: «خوشا به حال مردی که اولین فرزندش دختر باشد». و خداوند دختر عزیزی به آن حضرت داد که در قرآن او را کوثر نامید.

در روایات آمده است: به پیامبر خدا ﷺ بشارت تولد دختری دادند. حضرت با نگاهی به چهره اصحاب دریافت که آنها از این خبر ناخرسندند؛ از این روی فرمود: «شما را چه شده، گلی به من داده شده که او را ببویم و روزی اش بر عهده خداوند متعالی است».^۶

امام صادق علیه السلام فرمود: «آن‌گاه که مردی صاحب دختری شد، خداوند فرشته‌ای به سوی نوزادش روانه می‌کند که بال بر سر و سینه او کشد

۱. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۱۱۶.

۲. همان.

۳. همان.

۴. همان.

۵. همان.

۶. من لایحضره الفقیه، ج ۳، ص ۴۸۲.

و گوید: کودکی ضعیف آفریده شده است. انفاق کنندگان بر او از سوی خداوند یاری خواهد شد».^۱

از نظر شرعی، دخترها زودتر از پسرها به تکلیف می‌رسند. این یعنی استعداد آنها در مسئولیت‌پذیری و انجام تکالیف الهی زودتر از پسرها شکوفا می‌شود. خداوند دخترها را زودتر از پسرها شایسته دانسته و به آنها مسئولیت سپرده است.

خدای مهربان یک سوره را در قرآن به نام یک دختر، «مریم» یعنی عبادت‌کننده نامیده و در آن سوره بیشتر از عبادت این دختر تعریف کرده است. خداوند در توصیف حضرت مریم در قرآن می‌فرماید: **«كَلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا»**^۲، هرگاه زکریای پیامبر عَلَيْهِ السَّلَام بر حضرت مریم وارد می‌شد، او را در حال عبادت و نماز می‌دید و کنار سجاده‌اش غذایی آماده می‌یافت. یک دختر کم سن و سال آنقدر اوج گرفته و دلش با خدا صاف شده است. وقتی نماز می‌خواند در کنار سجاده او غذایی از بهشت و غذایی آسمانی برایش می‌آمد. حضرت زکریا عَلَيْهِ السَّلَام تحت تأثیر کمال معنوی این دختر قرار گرفت و پرسید: این خوردنی‌ها از کجا آمده است؟ مریم جواب می‌داد: که این از جانب خداست، همانا خدا به هر کس خواهد روزی بی حساب دهد.. **«هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِرِزْقِ مَنْ يَشَاءُ بَغِيرِ حِسَابٍ»**.

حضرت زکریا که شوهر خاله مریم بود و فرزندی نداشت، با دیدن این کمالات دلش شکست و همان جا از خدا درخواست فرزند کرد، دعایش

۱. همان.

۲. آل عمران، ۳۷.

مستجاب و خداوند به او فرزندی به نام یحیی عطا کرد. آری دختر می‌تواند به مقامی برسد که مخاطب خداوند متعال قرار بگیرد. فرشتگان به او خطاب می‌کنند: «**يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفَاكِ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ**»^۱، ای مریم، خداوند تو را برگزیده و تو را پاکیزه قرار داده و تو را سرآمد و برجسته‌ترین زنان عالم قرار داده است. و همچنین خطاب می‌کنند: «**يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَاسْجُدِي وَارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ**»^۲، ای مریم، فروتنی کن در پیشگاه خدا، (قنوت یعنی اطاعت و فروتنی) و سجده کن و با رکوع کنندگان رکوع به جا آور. لذا خدای بزرگ این دختر و پسرش را آیت الله یعنی نشانه بزرگ خود نامیده است. «**وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِّلْعَالَمِينَ**»^۳.

باید مواظب عبادت و نماز و روزه همه بچه‌ها و به ویژه دختران باشیم. دخترها را بیشتر و بیشتر برای بندگی خدا آماده کنیم و بدانیم که اگر دخترها درست تربیت شوند، نسل‌های آینده در دامن آنها تربیت می‌شوند. رضوان خدا بر روح بلند بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران حضرت امام خمینی رحمته‌الله که فرمود: «از دامن زن، مرد به معراج می‌رود»^۴. و شغل زنان، شبیه شغل انبیا است.

در حدیث داریم: «ثواب تربیت یک دختر، برابری می‌کند یا فضیلت دارد بر ثواب تربیت هفت پسر. دختردارها به خودشان ببالند».

از امامان معصوم نقل شده است که ما دخترانمان را از پنج سالگی و پسران

۱. آل عمران، ۴۲.

۲. صحیفه امام، ج ۷، ص ۳۴۱.

۳. انبیاء، ۹۱.

۴. انبیاء، ۹۱.

را از شش سالگی برای نماز آماده می‌کنیم، شما یک سال دیرتر، دختران را از شش سالگی و پسران را از هفت سالگی، برای نماز آماده کنید. خداوند متعال ویژگی‌هایی را در وجود دختران قرار داده و قابلیت‌هایی عطا کرده است، که بهتر است ما از این ظرفیت استفاده کنیم.

۱۷- بیدار کردن اهل خانه برای نماز

از آیات قرآن کریم روایات استفاده می‌شود که در بین نمازهای شبانه روز، نماز صبح از اهمیت خاصی برخوردار است. صبح زمانی است که بارها قرآن به آن اهمیت داده و سوگند یاد کرده است. مانند: «أَقِمِ الصَّلَاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُوداً»^۱، نماز را از زوال خورشید (هنگام ظهر) تا نهایت تاریکی شب [نیمه شب] برپا دار و همچنین قرآن فجر [نماز صبح] را، چرا که نماز صبح، مشهود (فرشتگان شب و روز) است.

از جمله سؤالاتی که پدر و مادرها می‌پرسند، این است که ما با نماز صبح بچه‌ها چه کنیم؟ بیدار شدن بچه‌ها خیلی سخت است، با چه شیوه‌ای آنان را به نماز صبح علاقه‌مند کنیم؟

خواب یکی از نعمت‌های خدا و برای آرامش انسان است. قرآن کریم می‌فرماید: «وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتاً»^۲، خواب را برای آرامش شما قرار دادیم. یا در سوره روم می‌فرماید: «وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ»^۳، این خواب شما در روز یا شب از نشانه‌های پروردگار است. انسان احتیاج

۱. اسراء، ۷۸.

۲. نبأ، ۹.

۳. روم، ۲۳.

دارد به استراحت، ولی خوب بیدار شدن از خواب شیرین هم مهم است. مخصوصاً بیدار شدن از خواب برای عبادت، قرآن می‌فرماید: کسی که در دل شب پهلویش را از رختخواب می‌کند و به عبادت می‌ایستد، پاداش چنین کس را جز خدا نمی‌داند. «تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ»^۱. از این معلوم می‌شود از برخاستن برای عبادت، کار سختی است. معمولاً کارهای سخت پاداش‌های بزرگ دارد.

حالا با بچه‌ها چه کنیم؟ پیامبر عظیم الشان اسلام صبح‌ها که بلند می‌شدند، بچه‌هایش را با بوسیدن و با نوازش کردن بیدار می‌کردند. با مهربانی و محبت نه با تندی و خشونت و فریاد! بچه‌ها باید خاطره‌ی خوشی از نماز صبح کودکی خود داشته باشند.

خانم زهرا مصطفوی دختر امام، چنین نقل می‌کند:

«حضرت امام غالباً دیگران را با عمل، نه با کلام، به ادای فرایض دعوت می‌کردند. همواره سعی داشتند کلام حق را با حلاوت و شیرینی و آرامش و ملاحظت قرین سازند. هرگز در این خصوص به عتاب متوسل نمی‌شدند و عبادت خدا و انجام واجبات را در نظر دیگران سنگین و طاقت فرسا جلوه نمی‌ساختند. همسرم به جهت عادت خانوادگی، دخترم را از خواب صبحگاهی بیدار می‌کرد و به نماز و می‌داشت. امام وقتی از ماجرا خبردار شدند، برایش پیغام فرستادند که: چهره شیرین اسلام را به مذاق بچه تلخ نکن.

این کلام آنچنان مؤثر افتاد و اثر عمیقی بر روح و جان دخترم به جای گذاشت که بعد از آن خودش سفارش می‌کرد که برای اقامه نماز صبح، به موقع بیدارش کنیم.^۱

تقریباً همه‌ی فقیهان بر مسئله آماده سازی و تمرین کودکان در دوران کودکی نسبت به تکالیف عبادی تأکید کرده‌اند. فقیهان در کتاب‌های فقهی بابی با عنوان «**احکام الصبی**»، به اعمال عبادی کودکان غیربالغ و وظایف والدین در این رابطه اختصاص داده‌اند که از مجموع آنها این اصل مهم تربیتی استنباط می‌شود. در فقه آمده است پدر و جدّ پدری، شرعاً موظّف به تمرین دادن کودکان به عبادت می‌باشند.^۲

ما باید با توضیح دادن نماز و بیان ارزش نماز و بیان ارزش خود بچه‌ها که چه مقامی در پیشگاه خدا پیدا می‌کنند، کاری کنیم خود بچه مشتاق شده و از ما بخواهد صبح‌ها او را برای نماز بیدار کنیم.

امام صادق علیه السلام فرمود: چقدر خوب است در خانه‌ها فضایی باشد که وقتی یکی از اهل خانه بلند می‌شود نماز بخواند، صدایش را آرام آرام بلند کند و دیگران را هم بیدار کند. البته این مربوط به خانواده‌هایی است که با هم صمیمی هستند و نباید مردم آزاری باشد و رنجیدگی خاطر پیدا شود. اکنون برای بیدار کردن صبح کودکان چند نکته و راهکار را تقدیم می‌کنم. **نکته اول:** بچه‌ها را شب زود شام بدهیم که در بیدار شدن صبح آنان تأثیر دارد.

نکته دوم: طوری برنامه ریزی کنیم که بچه‌ها به اندازه کافی بخوابند.

۱. پدر مهربان، میریان، ص ۸۳.

۲. توضیح المسائل، مسئله ۱۳۸۹.

بچه‌ها نیاز دارند هشت ساعت در روز بخوابند، معلوم است وقتی برنامه‌های تلویزیون تا پاسی از شب می‌گذرد، صبح بیدار شدن بچه‌ها سخت است. برنامه‌های جذاب تلویزیون که در پایان شب پخش می‌شود می‌توانیم تکرارش را در روز تماشا کنیم تا بچه‌ها زود بخوابند، زود خوابیدن در زود بیدار شدن آنها تأثیر دارد.

نکته سوم: شب‌ها غذای با طبع سرد نخورند. غذای چرب و سنگین نخورند.

نکته چهارم: بچه را تشویق کنیم رضا مصطفوی (نوه امام خمینی)، نقل می‌کند:

«من هر موقع پیش امام می‌رفتم، مرا تشویق به خواندن نماز می‌کردند. اولین روزی که برای نماز خواندن پیش امام رفتم، پنج ساله بودم و پشت سر امام هر کاری که امام می‌کردند من هم می‌کردم، امام دو سه تا کتاب به من دادند و این تشویقی شد که نمازم را ادامه بدهم»^۱.

نکته پنجم: اگر نماز صبحشان را نخواندند، آنها را به قضای نماز در روز بعد توصیه کنیم. مرتضی اشراقی (نوه امام خمینی)، چنین نقل می‌کند: «امام می‌پرسیدند: نماز خوانده‌اید؟ می‌گفتیم: بله، نماز ظهر را خوانده‌ایم، ولی نماز صبح را خواب ماندیم. می‌گفتند: نماز صبح را خواب می‌مانید، می‌توانید هر وقت که بیدار شدید، نماز صبح را بخوانید»^۲. اینها توصیه‌هایی است که کارشناسان به ما می‌گویند.

نکته ششم: برای بیدار کردن کودکان در صبح، با تشویق و نوازش و

۱. پا به پای آفتاب، ج ۱، ص ۲۲۸.

۲. پدر مهربان، میریان، ص ۷۰.

بوسیدن، آنها را بیدار کنیم.

نکته هفتم: اگر سختشان بود، تا طلوع آفتاب فرصت هست، مدارا و ارفاق کنیم. به قول بزرگی، اسلام باید دین شیرین و آسان در ذهن بچه‌ها باشد.

نکته هشتم: بیدار کردن بچه‌ها برای نماز صبح خیلی مهم است، ولی ظرافت دارد. شب از بچه‌ها اجازه بگیریم که عزیزم، اجازه می‌دهی فردا صبح بیدارت کنم؟ یک تفاهمی با آنها برقرار کنیم تا مشترکاً این دستور و فرمان خدا را نهادینه کنیم. من یادم هست شیرینی نماز صبح را از مادرم دارم. کمتر از ده سال داشتم، مرا نوازش می‌کرد و صبح‌ها مرا بیدار می‌کرد و وضو می‌گرفتیم و به مسجد می‌رفتیم. پدر و مادرها در شیرینی دین خیلی نقش دارند.

۱۸- نمازخانه در خانه

یکی از چیزهایی که در نماز بچه‌ها تأثیر دارد، نمادهایی است که در خانه باید باشد، نشانه‌ها، علامت‌ها، تابلوها و چیزهایی که وقتی انسان نگاهش می‌کند یاد چیزی می‌افتد. برای ما مسلمان‌ها نماز ستون دین است. نماز، کلید بهشت است. باید با مطالعه کردن و مشورت گرفتن، بیاموزیم چگونه اهمیت دادن به نماز را به کودکان خود منتقل کنیم.

امام صادق علیه السلام فرمود: چقدر خوب است اهل خانه هر جا نماز می‌خوانند، یک جای ثابتی باشد. همه بدانند پدر اینجا نماز می‌خواند. مادر اینجا نماز می‌خواند. از آن بهتر این است که در خانه ما یک اتاقی برای نماز داشته باشیم. الآن در معماری خانواده‌های مسلمان، حال و آشپزخانه

هست، اتاق مهمان هست، اتاق خواب هست، سرویس‌ها و راهرو هست، اما چیزی به اسم اتاق نماز نداریم. معلوم است از سبک زندگی مسلمانی فاصله گرفتیم.

همچنین آن حضرت فرمود: جدم امیرمؤمنان علی علیه السلام در خانه‌اش یک مکانی نه خیلی بزرگ و نه خیلی کوچک، مخصوص عبادت داشت، بچه‌هایش را که می‌خواست بخواباند، در اتاق عبادت می‌برد و اشعاری که از پدرش ابوطالب درباره‌ی خداپرستی بود، برای بچه‌ها لالایی می‌خواند تا بچه‌ها در اتاق نماز به خواب بروند و بعد آنها را به اتاق دیگر می‌برد.

امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «حضرت علی علیه السلام اتاقی را در خانه‌اش برای خواندن نماز اختصاص داده بود، چون مقداری از شب می‌گذشت یکی از کودکانش را که بیدار بود، همراه خود به آن اتاق می‌برد و مشغول نماز می‌شد» و در جایی دیگر می‌فرماید: «حضرت علی علیه السلام در خانه خود اتاقی داشت که در آن غیر از فرش و شمشیر و قرآن چیز دیگری نبود و در آن اتاق نماز می‌خواند»^۱.

در خانه یک جایی داشته باشیم، فلشی باشد که قبله را نشان دهد، منظورمان یادآوری برای عبادت و طاعت خداست. سجاده‌ای داشته باشیم. من دیدم بعضی خانه‌ها در همین تهران از همان اول که ساخته می‌شود، محرابی در یک جای خانه می‌گذارند، مهمان که وارد می‌شود، اعضای خانواده به یاد نماز می‌افتند. به یاد خدا می‌افتند. این نمادها و نشانه‌ها باید ما را آسمانی کند و رنگ الهی به ما بدهد.

البته بهترین جا برای نماز، مسجد است، ولی ما به ناچار بعضی نمازهایمان را در خانه می‌خوانیم، پس در خانه یک نشانه‌هایی باشد.

نقل شده که همه اطراف اتاق امام صادق علیه السلام مزین به آیه الکرسی بوده و در سمت قبله و مکان عبادت آن حضرت نیز از آیات قرآن استفاده شده بود. اسلام از زیبایی و زینت متعارف که با موازین شرعی مطابقت داشته باشد، استقبال می‌کند. خیلی از خانه‌ها تابلوی آیه «**وان یکاد**» هست، یا یک حدیث و آیه‌ای از خدا و یا سخنی از پیامبر هست. اینها نشانه‌هایی هستند که دل ما را به سمت خدا می‌برند.

خلاصه اینکه باید مجموعه فعالیت‌هایی را انجام بدهیم تا یک نسل نمازگزار از ما باقی بماند. یکی همین فضا سازی داخل خانه است. فضای خانه و دکوراسیون خانه را طوری مرتب کنیم که خدا و نماز در آن یک سهمی داشته باشد.

۱۹- اذان گفتن در خانه

همه ما در این دنیا نسبت به دینمان مسئولیت داریم. مبلغ دین فقط کسانی نیستند که به حوزه می‌روند و درس حوزه می‌خوانند و چنان لباسی می‌پوشند. همه‌ی مسئول هستیم و می‌توانیم مبلغ باشیم. مثلاً برای نماز تبلیغ کنیم. تبلیغ نماز با اذان گفتن است. اذان سرودی است که اعتقادات ما در آن آمده است، با جملاتی کوتاه و مفاهیمی بلند. سرودی که جبرئیل آن را آورده و وحی الهی است و پیغمبر صلی الله علیه و آله ابتدا آن را به بلال حبشی آن شخصیت مؤمن و مقاومی که برای خداپرستی شکنجه‌های طاقت فرسایی را تحمل کرد، تعلیم داد و مؤذن رسول خدا صلی الله علیه و آله شد.

امام صادق علیه السلام روایت کرده که فرمود: چون جبرئیل، اذان را بر رسول خدا صلی الله علیه و آله فرود آورد، سر آن حضرت در دامان علی علیه السلام بود. جبرئیل اذان و اقامه گفت، چون پیامبر خدا صلی الله علیه و آله بیدار شد، علی علیه السلام گفت: آیا شنیدی؟ حضرت فرمود: آری. گفت: حفظ کردی؟ فرمود: آری و فرمود که بلال را صدا کنید. علی علیه السلام بلال را خواست و پیامبر صلی الله علیه و آله به او آموخت.^۱

از آن به بعد پیامبر عظیم الشان اسلام صلی الله علیه و آله آنقدر درباره فضیلت اذان سخن گفت که امیرمؤمنان علی علیه السلام فرمود: یا رسول الله، آن طور که شما می فرمایید، پس در آینده سر اذان گفتن دعوا خواهد شد. پیغمبر صلی الله علیه و آله فرمود: روز قیامت اذان‌گوها با قامت‌های بلند وارد محشر می شوند و بقیه با حسرت به آنها نگاه می کنند که چه مقامی دارند.

در حدیث می خوانیم: «پسران خود را تشویق کنید تا در خانه اذان بگویند». همچنین: «اگر می خواهید شیطان‌ها به خانه شما رفت و آمد نکنند، اگر می خواهید جنیان به خانه شما رفت و آمد نکنند، در خانه اذان بگویید». «اگر می خواهید فرشته‌ها به خانه شما رفت و آمد کنند، در خانه اذان بگوئید».

کار سختی نیست، بچه‌ها یک دوره آموزش اذان گوئی می بینند تا با صوت خوش که همسایه‌ها لذت ببرند اذان بگویند. ما هم اگر پسری نداریم یا همه فرزندان ما از خانه رفته و زندگی مستقلی دارند، در بین همسایه‌ها در مجتمعی که هستیم، در محله‌ای که هستیم، وقتی صدای اذان نوجوانی را می شنویم، او را تشویق کنیم. یک کادویی هدیه‌ای به

او بدهیم. افتخار کنیم صدای الله اکبر در فضای جامعه ما پخش است. الآن خیلی‌ها در خانه‌های چند طبقه و سازمانی سکونت دارند. پسرهای مجتمع را تشویق کنیم، فقط در مسجد نه، در خانه‌ها و اماکن عمومی وقت اذان که می‌رسد، پنجره‌ها را باز کنند و اذان بگویند.

اگر می‌خواهیم بچه‌هایمان را بیمه کنیم، یعنی شیطان در آنها نفوذ نکند، راه آن اذان است، بچه‌ای که اذان می‌گوید، خیلی بعید است نماز نخواند. دخترها هم می‌توانند در جمع دخترها و بانوان اذان بگویند.

اذان گفتن در خانه‌ها را رسم کنیم. در بعضی کشورهای اسلامی چون تشویق شده، اذان گفتن مردان و پسران در خانه‌ها، زیاد مرسوم است. در احادیث متعدد آمده است: کسی که اذان می‌گوید تا آنجایی که صوت او می‌رسد، ذرات هوا بر او درود می‌فرستند، فرشتگان بر اذان‌گویان درود می‌فرستند.

اذان، تبلیغ نماز است و همه خودمان را در تبلیغ به نماز با اذان گفتن شریک کنیم. به این آیه قرآن توجه کنیم: «وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ»^۱، چه سخنی خوشتر از دعوت به خداست. از این خوشتر سخن نداریم. بیاییم خود و دیگران را به خدا گره بزنیم و با خدا آشتی بدهیم که اگر انسان با خدا آشتی کرد، سرسبز و خرم می‌شود. در حدیث می‌خوانیم: یک نفر در جمعی که غافل هستند، خدا را یاد کند، مثل تک درختی در کویر است. «ذاکر الله في الغافلین كالشجرة الخضراء في وسط الهشيم»^۲.

آری، یاد خدا نشانه‌ی سرسبزی و خرمی دل ماست. بیاییم خودمان را

۱. فصلت، ۳۳.

۲. شرح نهج البلاغه، ابن ابی‌الحدید، ج ۱۰، ص ۱۵۳.

شریک کنیم. بچه‌هایمان را جایزه بدهیم و تشویق کنیم اذان بگویند.

۲۰- قبولی نماز اعضای خانواده

نماز و عبادات چهار مرحله دارد:

مرحله اول، تکلیف.

مرحله دوم، صحت.

مرحله سوم، قبولی.

مرحله چهارم، کمال.

و هر یک از این مراحل، شرایطی دارد.

مثلاً شرایط تکلیف این است: باید بالغ باشد، عاقل باشد، قادر باشد.

شرایط صحت: باید از مرجع و عالم دینی تقلید کنیم، بدون تقلید، کارهای ما مشکل پیدا می‌کند. باید اذکار را درست ادا کنیم. باید کارها را درست انجام بدهیم. باید بر اساس فتوای مرجع تقلید انجام شود تا صحیح باشد.

شرایط قبولی: اسلام شرایط زیادی را برای قبولی گذاشته است؛ شرط‌های عقیدتی، اخلاقی، اجتماعی، خانوادگی و غیر آن. درحقیقت اسلام قبولی نماز و عبادت را به همه زوایای زندگی گره زده است. امام علی علیه السلام می‌فرماید: «**كُونُوا عَلَى قَبُولِ الْعَمَلِ اشَدَّ عِنَايَةً مِنْكُمْ عَلَى الْعَمَلِ**»^۱ به قبولی عمل، بیش از اصل عمل توجه داشته باشید.

انسان ممکن است برای پذیرش در جایی، هم کارت ورود بگیرد، هم طبق مقررات ظاهری عمل کند، ولی در زمان مصاحبه، به دلایلی مانند